

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

● ΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΘΥΕΛΛΕΣ (Γ.Β.Μ.).....	129
● ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ 330-1453 (Βασ. Κ. Σταθάκη)	132
● Η ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ ΤΗΣ ΥΠΑΤΙΑΣ (Ιωάννου Κ. Τσέντου)	137
● ΤΟ ΧΩΡΑΦΙ ΜΑΣ (ποίημα Χαράς Κρίσπου).....	146
● ΜΗΝΑΣ ΘΡΗΝΟΥ ΚΑΙ ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑΣ (Νίκου Θ. 'Αρβανίτη).....	147
● ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ (Πανορμίτη).....	154
● ΣΧΟΛΙΑ (Βασ. Κ. Σταθάκη)	155
● ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. 'Επικοινωνίας τής Χ.Ε.Ε.)	158

ΕΤΟΣ 73ον

ΜΑΐΟΣ 2010

ΑΡΙΘ. 711

ΕΥΡΩ 1,50

**Πρός τούς κ.κ. Συνδρομητάς
τῶν «'Ακτίνων»**

Μέ τήν έναρξη τοῦ νέου έτους ύπενθυμίζομε στούς φίλους συνεργάτας – συνδρομητάς μας, τήν άναγκη νά άνανεώσουν έγκαιρως τή συνδρομή τους για τό έτος 2010.

Ή συνδρομή διά τό 2010 παραμένει ή ίδια ήτοι ΕΥΡΩ 15.

Παρακαλοῦμε διά τήν έγκαιρον καταβολήν τῆς συνδρομῆς ώστε νά συνεχίζεται τακτικά καί άπρόσκοπτα ή κυκλοφορία τῶν «'Ακτίνων».

• • •

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΟΥΣ 2010

'Εσωτερικοῦ: ΕΥΡΩ 15 - Κύπρου: ΕΥΡΩ 20 -

'Εξωτερικοῦ γενικῶς: ΕΥΡΩ 30

Ή συνδρομή καταβάλλεται στά γραφεῖα μας, 'Αθηνῶν (Καρύτση 14), Θεσσαλονίκης ('Αγίας Σοφίας 41). Ήμπορεῖ ἐπίσης νά άποστέλλεται διά ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς εἰς τό Γραφεῖον μας τῶν 'Αθηνῶν (Καρύτση 14 – 105 61 'Αθήνα).

Είδικῶς οι συνδρομηταί μας τής έπαρχίας ήμποροῦν νά καταθέτουν τήν συνδρομή τους, έναντι κανονικῆς άποδείξεως πληρωμῆς, εἰς τούς έθελοντάς άντιπροσώπους ή συνεργάτας μας στίς πόλεις ὅπου ύπάρχουν.

Οι συνδρομηταί μας τοῦ ἔξωτερικοῦ ήμποροῦν νά καταθέτουν τήν συνδρομή τους, εἰς τόν λογαριασμόν μέ μορφή I.B.A.N. γιά έμβασματα τῆς Eurobank μέ άριθμό: GR 1102602010000940100366081, ή νά τήν άποστέλουν μέ τραπεζική έπιταγή εἰς διαταγήν τῆς «Χριστιανικῆς 'Ενώσεως 'Ακτίνων».

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 73ον

ΜΑΪΟΣ 2010

Αριθ. 711

ΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΘΥΕΛΛΕΣ

Αίμιορραγία τῆς ψυχῆς, εἶπαν τὴν ἀπογοήτευση. Καί δέν εἶναι μιά ποιητική ἔκφραση. Εἶναι μιά συνταρακτική πραγματικότητα για τή ζωή μας.

Εἶναι φορές πού αἰσθανόμαστε τόν έαυτό μας νά καταρρέῃ. Σά νά φεύγη δόλο τό αἷμα ἀπό μέσα μας. Ἡ ἀπελπισία θρονιάζεται στήν ψυχή μας καί ὅλα φαίνονται μαῦρα καί σκοτεινά. Ὁ ἥλιος λέσ καί δέν θά ξανανατείλη στό στερέωμα. Τά σύννεφα εἶναι τόσο πυκνά, πού δέν πρόκειται ποτέ νά διαλυθοῦν.

Στίς στιγμές αὐτές τῆς σκληρῆς δοκιμασίας δέν καταργεῖται μονάχα ἡ πίστη μας. Καταργεῖται καί ἡ κοινή λογική. Αύτή θά μποροῦσε τόσο ἀπλά νά μᾶς ὑπενθυμίζῃ: Πώς τά σύννεφα φεύγουν. Ἡ αἰθρία καί ἡ ξαστεριά ξανάρχονται. Τή νύχτα διαδέχεται ἡ μέρα. Τή δύση ἡ ἀνατολή. Ἡ μέρα ἀρχίζει κιόλας ἀπό τά μεσάνυχτα. Ὁσο κι ἄν ἀργή, σίγουρα θά ἐλθη.

Κι ὅμως αὐτά τά τόσο φυσικά, τά τόσο χειροπιαστά πού ἀποτελοῦν μιά καθημερινή ἐμπειρία, πόσο εὔκολα τά λησμονοῦμε! Καί τά λησμονοῦμε στήν πιό κρίσιμη καί ἀποφασιστική στιγμή. Ἀκριβῶς τότε πού θά ἔπειτε νά τά θυμώμαστε.

Αύτό εἶναι ἡ ἀπογοήτευση. Ἡ ἀπουσία τοῦ λόγου καί τοῦ ὑπερόλγου. Δέν θολώνει μονάχα τή σκέψη μας καί δέν καταργεῖ ἀπλῶς τή λογική. Δημιουργεῖ πανικό. Πυκνώνει τό σκοτάδι. Τήν τάφρο τήν κάνει ἄβυσσο. Ἀχρηστεύει ἔτσι δόλο τό δυναμικό τῆς ψυχῆς, τήν ὥρα πού τό ἔχει ίδιαίτερα ἀνάγκη.

Καί τό χειρότερο, λησμονεῖ καί διαγράφει τή θεϊκή παρουσία. Αύτό εἶναι τό πιό τραγικό. Καί δέν εἶναι μονάχα τραγικό, εἶναι καί παράλογο.

Τό νά μᾶς προσβάλλουν οι θύελλες εἶναι φυσικό. Καθόλου παράδοξο νά μᾶς χτυπήσουν οι καταιγίδες. Ἐπόμενο νά μᾶς ἐπισκεφθῇ ὁ πόνος, ἡ θλίψη.

Γιατί δχι και ή λιποψυχία; Ποιός μᾶς εἶπε πώς ή ἀπογοήτευση δέν θά ἐπιχειρήσῃ νά θρονιαστῇ στήν κλονισμένη καρδιά μας;

”Ολα αύτά δέν δημιουργοῦν ἀπορία. Δέν προκαλοῦν ξάφνιασμα. Τό ἀφύσικο και τραγικό εἶναι νά λησμονοῦμε τήν ὑπερδύναμη, τήν ἀκαταμάχητη ἐνίσχυση, τό ἀκλόνητο στήριγμά μας. Τόν Παντοδύναμο Κύριο.

Τό φοβερό δέν εἶναι νά μᾶς χτυπήσουν τά κύματα. Τό φοβερό εἶναι νά τά κοιτάμε περίφροβα. Νά ζοῦμε θεληματικά τόν ἔλιγγο τοῦ σκοτεινοῦ βυθοῦ, τοῦ ἀπελπιστικοῦ χάους, ἀντί νά ὑψώνουμε τό βλέμμα μας ψηλά στόν οὐρανό, ἀπό ὅπου θά ἔλθη σίγουρη ἡ βοήθειά μας.

Στίς ἵδιες και πιό ισχυρές δοκιμασίες δεν βρέθηκε και ὁ προφήτης και βασιλιάς Δαβίδ; Δέν ἔνιωσε κι αὐτός νά καταποντίζεται ἀπό τά μανιασμένα κύματα, πού ἀπανωτά τόν κτυποῦσαν; Δέν ἔβλεπε τή θύελλα ἀπειλητική νά ἀρπάξῃ τό πλοιάριο τῆς ζωῆς του και σάν καρυδότσουφλο νά τό τινάξη μιά στά σύννεφα και μιά στήν ἄβυσσο; Δέν αἰσθάνθηκε τίς δυνάμεις του νά τόν ἐγκαταλείπουν, Τή θλίψη νά τόν κυκλώνη και τήν ἀπελπισία νά ἐφοριμᾶ ἀπειλητική; Σέ ἀπορία κι ὁ ἵδιος δέν ἀναφωνοῦσε: «*Ἴνα τί περίλυπος εἴ ἡ ψυχή μου και ἵνα τί συνταράσσεις με;*» (Ψαλμ. μα' 6).

Ναί, ἀλλά δέν ἔμενε στήν ἀμφιβολία. Αύτά τά ἀναπάντητα γιά τούς πολλούς

«γιατί», εἶχαν τήν ἀπάντησή τους γιά τόν πιστό Δαβίδ. Τό δραματικό στοιχεῖο εὕρισκε σ' αύτόν τή λύση του. Ή ἀπορία, ή ἀμφιβολία γινόταν πειστικότητα, βεβαιότητα. Δέν ἀποροῦσε πιά γιά τίς δοκιμασίες. Ἐποροῦσε γιά τήν ὀλιγόπιστη ἀντιμετώπισή τους. Δέν ἀποροῦσε γιά τό χτύπημα. Ἐποροῦσε γιά τόν κλονισμό. Τονωμένος ἀπό τήν ἔλπιδα, γεμάτος πίστη και ἐμπιστοσύνη στήν βοήθεια τοῦ Κυρίου, ἀπευθυνόταν στήν ψυχή του και τῆς ἔλεγε: Γιατί, ψυχή μου, ἄφησες νά βυθιστῆς στό πέλαγος τῆς λύπης; Γιατί ἔγινες περίλυπη; Γιατί λιποψύχησες; Γιατί ἄφησες τήν ἀπελπισία νά σέ συνταράξῃ; Γιατί λησμόνησες τήν ἀκαταμάχητη ἴσχυ σου, τήν κραταιά ἔλπιδα σου, τόν Θεό σου; Ἀντί νά βυθίζεσαι στήν ἀπόγνωση, «**Ἐλπίσον ἐπί τόν Θεόν**». Ο Θεός εἶναι ἡ «ἀσφαλής και βεβαία» ἄγκυρα τῆς ἔλπίδας σου.

Αύτή εἶναι πάντα ἡ τοποθέτηση κάθε πιστοῦ. Ἐν ὑπάρχουν κύματα, ὑπάρχει και ἡ ἄγκυρα. Τά κύματα εἶναι γήινα. Η ἄγκυρα οὐράνια. Δέν στερεώνεται σέ θαλάσσιο βυθό. Εἰσέρχεται στό «**ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος**», στόν οὐρανό. Γι' αὐτό και εἶναι ἀσφαλής και ἀσφαλίζει ἀπό ὅλους τούς κλυδωνισμούς.

Ναί. Εἶναι πραγματικότητα τά κύματα. Πραγματικότητα τό φουρτουνιασμένο πέλαγος, οἱ θύελλες, οἱ καταιγίδες. Τό πλοιάριο τῆς ζωῆς μας αὐτό τόν ώκεανό θά διαπλεύσῃ. Μή τό λησμονοῦμε. Τό λιμάνι δέν εἶναι ὁ σκοπός

μας. Σκοπός μας εἶναι νά άνοιχθοῦμε στήν άπλωσιά του πελάγου. Κι έκεī νά παλαίψουμε καί νά νικήσουμε.

Τό καταλαβαίνουμε. Καί ἀλίμονο σ' ἔκείνους πού λησμονοῦν τόν παντοδύναμο Κυβερνήτη τοῦ Σύμπαντος. Τόν Ἰησοῦ μας πού ὅταν πανικόβλητοι οἱ μαθηταὶ κραύγασαν «ἀπολλύμεθα», «ἐγερθείς ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ, καί ἐγένετο γαλήνη μεγάλη» (Ματθ. η' 26).

Πλοῖα χωρίς ἐλπίδα, εἶναι πλοῖα χωρίς ἄγκυρα, χωρίς πυξίδα, χωρίς χάρτη, χωρίς κυβερνήτη, χωρίς προσανατολισμό, χωρίς σκοπό. Πλοῖα μέ προορισμό τό βυθό. Ναυαγισμένα προτοῦ ναυαγήσουν.

Πόσα τέτοια σκεβδωμένα σκαριά, σκουριασμένα σιδερικά, διαλυμένες σανίδες, θλιβερά ναυάγια, θαλασσινά λείψανα σέ ἀφιλόξενα ξερονήσια, ίσα - ίσα νά μᾶς θυμίζουν, πώς τά πλοῖα αὐτά ξεκίνησαν μέ σόλα τά κομφόρ, ὑπερήφανοι «Τιτανικοί». Τούς ἔλειπε ὅμως τό ἔνα: Ἡταν πλοῖα χωρίς ἐλπίδα.

Ἡ ἐλπίδα, λοιπόν, μιά ἐπιγραφή γιά τό πλοῖο μας; Ὁχι. Μιά ἐπιγραφή γιά τήν καρδιά μας. Κι ὅχι μιά όποιαδήποτε ἐλπίδα, ἀλλά ἡ ἐλπίδα ἡ ἀδιάψευστη. Ἡ ἐλπίδα ἐπί τόν Θεόν, «τόν ισχυρόν, τόν ζῶντα». Τότε «μαινέσθω ἡ θάλασσα, ἐγειρέσθω τά κύματα», τό πλοῖο τῆς ψυχῆς μας «καταποντίσαι οὐκ ἴσχύει». Καλοτάξιδο μέσα στίς θύελλες.

Γ.Β.Μ.

BYZANTINH AYTOKRATOPIA 330-1453

A'

Τόν μήνα Μάιου μᾶς ἔρχεται στό νοῦ, μέ τήν εύκαιριά τῆς θλιβερῆς ἐπετίου τῆς ἀλώσεως τῆς Πόλης (29 Μαΐου 1453) ἀπό τούς Ὄθωμανούς, ἡ Ἀνατολική Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία μέ τήν ιστορία της, τούς θρύλους της, τόν πολιτισμό της, τά ἐπιτεύγματά της, τά σφράλματά της. Μία μακρά ιστορική διαδρομή ἔνδεκα αἰώνων περιέχει λαμπρές σελίδες μεγαλείου ἄλλα καὶ ἀθλιότητων, δόξας καὶ μικροτήτων. Γι' αὐτό τόν λόγο οἱ ἐκτιμήσεις τῶν μελετητῶν τῆς ιστορίας τῆς Βυζαντινῆς περιόδου ποικίλουν μεταξύ ἐπαίνων καὶ ψόγων.

'Η ιστορία δέν εἶναι τόσον ἀδέκαστη, δῆπος ἐπιπόλαια πολλοί τήν χαρακτηρίζουν. 'Ο ιστορικός σύμφωνα μέ τίς γενικώτερες φιλοσοφικές καὶ κοινωνικές πεποιθήσεις του ἐπιλέγει ἀπό τό σύνολον τῶν γεγονότων ἐκεῖνα τά ὅποῖα τόν ἔξυπηρετοῦν στήν ἔξαγωγή συμπερασμάτων, τά ὅποῖα ἐν πολλοῖς ἔχει ἐκ τῶν προτέρων καταλήξει. Σέ αὐτή τήν διαδικασία ὑπάγεται καὶ ἡ ιστορία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Γι' αὐτό θά συναντήσει ὁ μελετητής τῆς ιστορίας συγγραφεῖς μέ ἐπικριτική διάθεση, δῆπος στό παρελθόν ὁ Momson καὶ ἐν μέρει ὁ Harnack, καθώς καὶ ἄλλους μέ νηφάλια καὶ ἀντικειμενική κρίση, οἱ ὅποιοι συνέβαλαν στήν ἀποκατάσταση

τῆς ιστορικῆς ἀλήθειας ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ.

B'

Στό ἔτος 330 μ.Χ. μία νέα πόλη, στά ἐρείπια τῆς μεγαρικῆς ἀποικίας τοῦ Βυζαντίου ιδρύεται ἀπό τόν αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου, τόν ἐπονομαζόμενον Μέγα. Τό νέο αὐτό κέντρο ἡ Κωνσταντινούπολη ἀπό καταβολῆς του ἔγινε κέντρο χριστιανικό γρήγορα ἡ νέα αὐτή πόλη ὄνομάσθηκε ἐκτός ἀπό Νέα Ρώμη, καὶ νέα Ιερουσαλήμ καὶ νέα Σιών, ἄσχετο ἐάν ὁ ίδρυτης της δέν ἦταν ἀκόμη βαπτισμένος χριστιανός. "Ετοι δύταν στίς 11 Μαΐου τοῦ ἔτους 330 ἐγκαινίασε τήν νέαν πόλη, ὁ Κωνσταντίνος τήν ἀφιέρωσε ἀμέσως, δῆπος γράφεται στήν ἀναθεματική ίδρυτική στήλη στόν Δεσπότη Χριστόν: «Σοί Χριστέ Κόσμου Βασιλεύς καὶ Δεσπότης, Σοί προστίθημι τήν δέ τήν δούλην πόλιν καὶ σκῆπτρα της καὶ πᾶν Ρωμαίων κράτος, φύλαττε ταύτην, σῶζε δέ ἐκ πάσης βλάβης».

'Αργότερα θά προστεθεῖ καὶ ἡ Παναγία ἡ ὁδηγήτρια ὡς προστάτιδα τῆς χριστιανικῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν δυνάμεων. Τό κείμενο αὐτό τῆς ἀναθηματικῆς στήλης ὑπογραμμίζει μεταξύ ἄλλων, τήν ταύτιση τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέ δηλη τήν αὐτοκρατορία, πρᾶγμα τό ὅποιο σημα-

δεύει δλη τήν μακραίωνα ίστορία τοῦ Βυζαντίου.

Γ'

Στήν ίστορική δράση τῶν ἔνδεκα αἰώνων τοῦ κράτους τῶν Βυζαντινῶν ἐντάσσεται ἔνα σημαντικότατο τμῆμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ιστορίας. Ἡ ἐπεξεργασία γιά τήν διατύπωση τοῦ Δόγματος τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἀντιδράσεις καὶ οἱ αἰρέσεις λαμβάνουν χώρα κυρίως στά ἐδάφη τῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ ἔδρες τῶν ἐπτά Οἰκουμενικῶν Συνόδων εἶναι πόλεις αὐτῆς. Εἶναι τά κέντρα τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ο δρός Ὁρθοδοξία εἶναι χριστιανικῆς καταγωγῆς. Ἀπαντᾶται γιά πρώτη φρούριο σε νεοπλατωνικά πρωτοχριστιανικά κείμενα. Ο δρός αὐτός σημαίνει τήν σωστή πίστη σύμφωνα μέ τήν σωτηριολογική της ἐννοία. Αὐτή ἡ ἐννοιολογική ἔξελιξη παρατηρεῖται μετά τήν ἐδραίωση τῆς Ἐκκλησίας (μετά τό περίφημο διάταγμα τῶν Μεδιολάνων τό ἔτος 313 μ.Χ.) καί μέ τήν ἀνάγκη τῆς Ἐκκλησίας νά ἀντιμετωπίσει ξένα δόγματα, γνωστικά καὶ ἄλλα καὶ βέβαια μέ τίς αἰρέσεις καὶ δλως ἰδιαίτερα μέ τήν ἀρχαιοελληνική φιλοσοφική σκέψη, πού δέν ἔπαιφε νά ὑπάρχει καὶ μετά τήν ἀναγνώριση τόν Χριστιανισμόν.

Ἐκ τῶν ἐπτά Οἰκουμενικῶν Συνόδων οἱ δύο πρώτες ἀσχολήθηκαν μέ τήν τριαδική ὑπόσταση τῆς θεότητος καὶ οἱ ἄλλες τέσσαρες μέ τήν ἐνσάρκωση τοῦ Θείου Λόγου, δηλαδή τήν ἀληθινή φύση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τό ξητούμενο αὐτό ἔδωσε καὶ τό ὄνομα: Χριστολογική διαμάχη, στήν περίοδο πού καλύπτεται ἀπό τήν τρίτη Οἰκουμενική Σύνοδο τῆς

Ἐφέσου τό ἔτος 431 ὡς τήν ἔκτη οἰκουμενική σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τό ἔτος 650.

Ἡ ἐβδόμη οἰκουμενική σύνοδος τῆς Νικαίας (ἔτος 787) ἀσχολήθηκε μέ τήν διαμάχη τῆς εἰκονομαχίας, ἔριδα ὡς ἔκφραση λειτουργικοῦ καὶ δχι δογματικοῦ προβλήματος.

Ἡ εἰκονομαχία ἀποτελεῖ κατά κάποιον τρόπον ἐκδήλωση, ἐκκλησιαστικῆς μέν μορφῆς, πολιτισμικῶν καὶ κοινωνικῶν διαφορῶν καὶ τάσεων τῶν ἀντικρουομένων ὄμάδων, οἱ ὅποιες λόγω τῶν ίστορικῶν παραδόσεων εἶχαν διαφορετικά τοποθετηθεῖ στά προβλήματα ἀπεικονίσεως τοῦ θείου.

Συγκεκριμένα οἱ ἀνατολικές ἐπαρχίες εἶχαν ἀντίθετα μέ τήν Ἰταλία, τήν Ἑλλάδα καὶ τά νησιά ἀνεικονικές διαθέσεις. Καὶ αὐτό γιατί οἱ πληθυσμοί των ἐπηρεάσθησαν περισσότερον ἀπό τά ιουδαϊκά, ἀλλά ἀκόμη καὶ ἀπό τά ισλαμικά δεδομένα καὶ δχι δπως ἔγινε μέ τόν εύρωπαικό χῶρο τοῦ Βυζαντίου ἀπό τά κλασσικά ωμαιοελληνικά λατρευτικά πρότυπα τῆς ἀπεικονίσεως τοῦ θείου.

Δ'

Ἐξ ἄλλου, ἔνα ἀπό τά πλέον σημαντικά καὶ θαυμαστά ἔργα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξε ὁ ἐκπολιτισμός καὶ ἐκχριστιανισμός τῶν λαῶν τοῦ Εὗξεινου Πόντου, τῆς Ρωσίας, τῶν χωρῶν τῆς Βαλκανικῆς καὶ πέραν αὐτῶν.

Εἶναι ἡ μεγαλειώδης πνευματική ἀκτινοβολία τοῦ Βυζαντίου. Ἐπί χίλια ἔτη τό Βυζάντιον, χάρις στήν πνευματι-

κή του θεμελίωση και τήν άκατάβλητη δυναμικότητά του, σκορπίζει πλούσια τά φῶτα τοῦ Χριστιανισμοῦ και τοῦ πολιτισμοῦ στούς γύρω λαούς φιλικούς και ἔχθρικούς. Ἀπό τίς στέππες τοῦ βιορρᾶ μέχρι τῶν ἐρήμων τῆς Ἀφρικῆς και ἀπό τίς βρεταννικές νήσους μέχρι τήν Ἀπωλεῖαν μεταδίδει τό ζωογόνον φῶς τοῦ Εὐαγγελίου. Χωρίς νά ἔξαντλεται ὁ κατάλογος τῶν λαῶν τούς ὅποίους ἔξεχριστιάνισε τό Βυζάντιο ἀναφέρουμε τούς κυριώτερους ἐξ αὐτῶν. Μεταξύ αὐτῶν εἶναι: οἱ Μοραβοί, οἱ Βοημοί, οἱ Βούλγαροι, οἱ Χάλαροι, οἱ Σέρβοι, οἱ Ρῶσοι, οἱ Ἐρούλοι, οἱ Λαζοί, οἱ Τζάνοι, οἱ Πέρσες, οἱ Ἰνδοί, οἱ Κινάζοι, οἱ Γότθοι, οἱ Σκύθες, οἱ Ἄραβες, οἱ Αἰθίοποι.

Γι' ὅλα αὐτά ὁ ἔθνικός μας ἴστορικός Κωνσταντῖνος Παπαδρηγόπουλος γράφει: «Τό κράτος τοῦ μεσαιωνικοῦ ἐλληνισμοῦ, ἀφοῦ ἔσωσε τό Χριστιανικό δόγμα μετέδωσε αὐτός εἰς ἄπαντα τά ἔθνη τῆς βιορειοανατολικῆς Εὐρώπης και αὐτή ὑπῆρξε ἡ δευτέρα και μεγάλη ἐντολή, τήν ὅποια ἔξεπλήρωσε ἐν τῇ ἴστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητας. Σέρβοι, Κροάται, Ούγγροι, Βούλγαροι, Ρῶσοι ὑπ' αὐτοῦ κατηχήθησαν και ἐν ταυτῷ παρ' αὐτοῦ ἐδέχθησαν τά πρῶτα τοῦ πολιτισμοῦ σπέρματα, γραφίν, φιλολογίαν, διοίκησιν». Καί ἀλλοῦ κάνοντας λόγον ὁ Ἱδιος γιά τούς λαούς τῆς Δύσεως παρατηρεῖ: «Ο μεσαιωνικός ἐλληνισμός ὑπέθαλψε εἰς τάς ἀπαλωτάτας τῆς Δύσεως χώρας τά ζώπυρα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ και παρεσκεύασε τήν βραδύτερον ἐπελθοῦσαν λαμπράν ἔκλαμψιν».

Οι ἐργάτες αὐτοῦ τοῦ τεραστίου ἔργου ήσαν πολλοί και ἐκ διαφόρων τάξεων και καταστάσεων. Ἡσαν οἱ βυζαντινοί ἐμποροὶ και οἱ ναυτικοί, οἱ διπλωμάτες και οἱ στρατιωτικοί. Αύτοί παράλληλα πρός τά ἐγκόσμια ἔργα των, ὄσακις ἥρχοντο σέ ἐπαφή μέ αλλούς λαούς θεωροῦσαν ἀπαραίτητο και ὑποχρέωσή των νά ἀνταποκριθοῦν στό παράγγελμα τοῦ Κυρίου: «Ἐσεσθέ μου μάρτυρες... ἔως ἐσχάτου τῆς γῆς».

'Αλλά μέ περισσότερο σύστημα και ὁδγάνωση ἀπό ὅλους αὐτούς ἔργασθηκαν οἱ κληρικοί και οἱ μοναχοί τοῦ Βυζαντίου, οἱ κατ' ἔξοχήν ιεραπόστολοι. Αύτοί ὑπό τήν πνοή τῶν μεγάλων Πατέρων και τήν Ιεραρχῶν ἐπετέλεσαν πραγματικούς ἄθλους, πρᾶγμα τό ὅποιο ἀναγνωρίζεται ἀπό τούς πλέον ἐπιφανεῖς μελετητές τῆς Βυζαντινῆς περιόδου.

«Εἶναι πλάνη —γράφει ὁ διάσημος Τσέχος καθηγητής Ντβόρνικ— νά φανταζώμεθα τήν Βυζαντινήν Ἐκκλησία παγωμένην τρόπον τινα στά δόγματά της και ἀδιαφοροῦσα γιά τήν ἔξωτερη δράση, ἀδρανή ἐνῶ ἀντίθετα πρέπει νά τήν ἀντιμετωπίζουμε ως ὁργανισμό ἀειθαλῆ, ἐνίστε με.έκπληκτική ζωτικότητα, ἡ ὅποια δέν ἔπαινε ποτέ νά ἀκτινοβολεῖ στούς παραμεθορίους λαούς».

Συγκεκριμένα ὁ ἔνατος αἰώνας γιά τό Βυζάντιον και τήν Εὐρώπη εἶναι ὁ αἰώνας τῶν μεγάλων ιεραποστολῶν. Τότε ἔγινε ἡ μεγάλη ἔξορμηση, ἡ ὅποια ἔφερε τόν Χριστιανισμόν και τόν πολιτισμόν στούς λαούς τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Έπι κεφαλῆς τῆς ἔξορμήσεως αὐτῆς ἦσαν οἱ πρωτοπόροι ἐργάτες τοῦ Εὐαγ-

γελίουν, οι Θεοσαλονικεῖς ἀδελφοί ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος.

“Οποιος ἔχει ἀσχοληθεῖ μέ τὴν ἱστορία τῶν Σλάβων, ὅποιος ἔχει ταξιδεύσει στίς χῶρες αὐτῶν διαπιστώνει ὅτι συναντοῦμε παντοῦ καὶ πάντοτε τὸν Κύριλλον καὶ τὸν Μεθόδιον νά ἐνυπάρχουν στίς ωρίζες τοῦ σλαβισμοῦ. Σέ ὅλες τίς σλαβικές χῶρες ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος θεωροῦνταν ὡς ἐθνικοί προστάτες.

E'

Κοινωνία ἀγάπης ἔχει ὀνομασθεῖ ἡ Ἀρχαία Ἐκκλησία. Ἄλλα αὐτός ὁ τιμητικός τίτλος δικαιολογημένα ἀνήκει καὶ στὴν Βυζαντινή Ἐκκλησία, στοὺς χρόνους τῆς ὅποιας ὑπῆρξεν δύσκολες περιστάσεις, πού ἀπαιτοῦσαν γιά τὴν ὑπέρβασή των τὴν ἐφηρμοσμένη ἀγάπη. Κυρίως οἱ πόλεμοι καὶ οἱ τόσο συχνές καὶ ἀλλεπάλληλες ἐπιδρομές τῶν βαρβαρικῶν λαῶν, μὲν ἐπακόλουθα ἐκτός τῶν τόσων ἄλλων δεινῶν, τὴν αἰχμαλωσία καὶ τὴν προσφυγιά. Ἐάν τώρα σέ αὐτά προσθέσει κανείς καὶ τά ἄλλα φυσικά κακά, λιμούς ἐπιδημίες, σεισμούς θά ἔχει μία εἰκόνα τῶν ταλαιπωριῶν, πού τόσον συχνά ἐβασάνιζαν, ἔνα ἀπέραντο κράτος ὅπως τὸ Βυζάντιον καὶ τῶν ἀναγκῶν, οἱ ὅποιες ἐπερεπε νά ἀντιμετωπισθοῦν μέ πρακτικούς τρόπους.

Τοῦτο ὑπῆρξε καὶ τὸ ἔργο τῆς Βυζαντινῆς φιλανθρωπίας, ἡ ὅποια ἀσκήθηκε ἀπό τὴν Ἐκκλησία, τὴν πολιτεία καὶ ἐν γένει ἀπό τὴν ἴδιωτική πρωτοβουλία. Συστηματικός μελετητής τοῦ ἔργου τῆς Βυζαντινῆς φιλανθρωπίας εἶναι ὁ καθηγητής τῆς Ἰστορίας στὸ Stockton Stage

College τῆς Νέας Υερσένης αἰδεσιμώτατος π. Δημήτριος Κωνσταντέλος μέ τὴν συγγραφή τοῦ βιβλίου τὸν «Βυζαντινή φιλανθρωπία καὶ κοινωνική πρόνοια». Τὸ βιβλίο αὐτό τοῦ πατρός Δημητρίου δίνει μιὰ ἄλλη εἰκόνα τῆς βυζαντινῆς ζωῆς, ἐκείνης τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, ἡ ὅποια μπορεῖ νά θεωρεῖται ἀπό πολλούς ἀσήμαντη καὶ περιθωριακή ἴστορια, ἡ ὅποια μακρύνα ἀπό ἀνταγωνισμούς καὶ διαιρέσεις πραγματώνει ἔναν οὐσιαστικό πολιτισμό, τὸν πολιτισμό τῆς ἀγάπης. Ὁ πατήρ Δημήτριος Κ. τονίζει τὴν εὐρεῖα συμμετοχή τοῦ μοναχισμοῦ στὸ φιλανθρωπικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ λίγα λόγια γιά τὴν Βυζαντινή Φιλοσοφία. Στούς αἰῶνες αὐτούς ὅπου ἐπικρατεῖ ὁ λόγος καὶ τό πνεῦμα τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως συμβιβάζεται μία ἀδογμάτιστη ἀναζήτηση τῆς φιλοσοφικῆς ἀλήθειας μέ μόνον ἐφόδιον τὸν ἀνθρώπινον στοχασμό;

Πράγματι οἱ Βυζαντινοί μέ τὴν ἐκλογή τους τάχθηκαν ὑπέρ τοῦ χριστιανικοῦ μυστικισμοῦ καὶ βρίσκουμε στὸ Βυζάντιο ὅλα τά χαρακτηριστικά πού συνεπάγεται ἡ ὁρθοδοξία, ὅπως αὐτὴ διαμορφώθηκε ἀπό τίς Οἰκουμενικές Συνόδους. Στὸ Βυζάντιον ὁ προβληματισμός τῆς χριστιανικῆς σκέψεως, κοινῆς σέ ὅλες τίς μορφές τῆς Ὁρθοδοξίας, συμπυκνώνεται στὴν ἐπόμενη ἀντίθεση: ἀπό τῇ μιὰ μεριά συνεχής προσάθεια γιά τὴν ἔκφραση τῆς θεολογικῆς σκέψεως μέ μία καθαρά λογική καὶ ἀφηρημένη μορφή, πρᾶγμα πού ἀποτελεῖ τὴν ἐπιβίωση τῆς λογικῆς καὶ ἀπό τὴν ἄλλη μεριά πίστη στὸν ὑπερολογικὸν Θεόν, πού ὑπερβαίνει τὸν ἀνθρώπινο

λόγον, ἀκατάληπτος καί ἀκατανόητος. Ἡ λογική μορφή ἀγωνίζεται νά κατακτήσει μίαν ἐξ ὁρισμοῦ ἀκατάληπτη οὐσία.

Μέ αλλα λόγια ό σκοπός τοῦ λόγου στήν χριστιανική σκέψη καί φιλοσοφία προσδιορίζεται, σάν ό σκοπός πού συμβάλλει στήν κατά τό δυνατόν κατανόηση τῆς Ἀποκαλύψεως. Πάντως πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι ό Χριστιανισμός, παρά τήν ἐξ Ἀποκαλύψεως Ὁρθοδοξία του εἶναι διαποτισμένος καί ἀπό τόν Ἐλληνισμόν. Ἡδη ἀπό τόν δεύτερον μ.Χ. αἰῶνα ό Ιουστῖνος εἶχε διατυπώσει τήν ἀποψή: «ὅσα παρά πᾶσιν καλῶς εἰρηται, ήμῶν τῶν Χριστιανῶν ἔστι». Καί μόνον ἡ φράση αὐτῆ «τό καλῶς εἰρηται» συνεπάγεται μία στάση ἐπιλογῆς, ἐπιλογή πού καθορίζεται ἀπό μία πεποίθηση, ἡ ὁποία θεωρεῖ ὅτι κατέχει τήν ἀλήθεια στήν πληρότητά της. Σέ αύτό τό πνεῦμα ἐκινήθη ό φιλοσοφικός στοχασμός τῶν Βυζαντινῶν διανοητῶν. Ἔπρεπε νά φθάσουμε στά χρόνια τῆς λεγομένης Ἀναγεννήσεως στήν Δύση, γιά νά διατυπωθοῦν ὑπό τό νέο πνεῦμα καινούργιες φιλοσοφικές θεωρίες.

Ἡ Βυζαντινή Αύτοκρατορία —γράφει ό E. Breherι συνοψίζοντας τίς ἀπόψιες του γιά τό Βυζάντιον— ἀποτελεῖ τήν ὁργανική συνέχεια τῆς ἐξελληνισμένης καί χριστιανικής ρωμαϊκής αύτοκρατορίας. Στό Βυζάντιο βρίσκομε ἐνωμένα τά τρία βασικά στοιχεῖα τοῦ εύρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ: τόν ἔλληνισμό, τό ρωμαϊκό δίκαιο καί τήν χριστιανική πίστη. Είναι αὐτά τά στοιχεῖα, τά ὁποῖα καί ἐτόνισε ό P. Valery ώς ἐκεῖνα τά

όποια συνθέτουν στό σύγχρονο εύρωπαικό πνεῦμα. Ὁ Ἐλληνισμός ἔκτοτε μετά τήν κατάλυση τῆς Βυζαντινῆς Αύτοκρατορίας διῆλθε πολλά στάδια μέ τήν ὑποταγή του σέ ἀλλόθρησκο καί ἔνον μέ τόν πολιτισμό του, πνεῦμα δυνάστη καί ἐπέζησε μετά ἀπό αἰώνων δουλεία χάρις στήν ὁργανική σύνδεσή του μέ τήν Ὁρθόδοξη Ἀνατολική Ἐκκλησία ἡ ὁπία ἐζησε περισσότερον σέ διάρκεια χρόνον ἀπό τήν Βυζαντινή καί τήν Ὁθωμανική Αύτοκρατορία.

Κατόρθωσε δέ νά ἐπιβιώσει κάτω ἀπό τίς πλέον ἀντίξοες περιστάσεις ἀρνήσεως τῆς ὑποστάσεώς της κατά τόν παρελθόντα αἰῶνα, κυρίως στίς χῶρες, ὅπου ἐπεκράτησε ἐπί δεκαετίες τό καθεστώς τοῦ λεγόμενου ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία τεκμηριώνεται μεταξύ τῶν ἄλλων ώς ζωντανή κιβωτός, δηλαδή θεματοφύλακας τῆς ταυτότητας τοῦ Ἐλληνισμοῦ.

ΒΑΣ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

Πηγές

π. Ἡλία Δ. Μαστρογιαννόπουλος: *Βυζάντιον, Ἀθήνα ἐκδόσεις «Ζωή», ἔτος 1967.*

Βασιλ. Ν. Τατάκη: *Ἡ Βυζαντινή Φιλοσοφία, ἐκδόσεις ἑταίρειας Σπουδῶν Νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ.*

Ἐλένη Γλύκατζη Ἀρβελέρ: *«Γιατί τό Βυζάντιον».* Ἀθήνα ἐκδόσεις «Ἐλληνικά γράμματα» ἔτος 2005.

π. Δημητρίου Κωνσταντέλου: *«Ἐλληνική Εὔποιΐα καί ἔλληνοχριστιανική Φιλανθρωπία»*, ἐκδόσεις Βάνια Θεσσαλονίκη ἔτος 2008.

Η ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ ΤΗΣ ΥΠΑΤΙΑΣ

‘Η πρόσφατη κινηματογραφική ταινία με θέμα τή φιλόσοφο ‘Υπατία και τήν άποτρόπαια δολοφονία της στήν ’Αλεξάνδρεια *Agora*, παραγωγή 2009 και εναρξη προβολῆς στήν ’Ελλάδα 28 Ιανουαρίου 2010, ταινία τοῦ Alejandro Amenábar μέ μία έξαιρετική Rachel Weisz στόν πρωταγωνιστικό ρόλο) γέννησε σέ πολλούς πολλά και καίρια έρωτήματα: Ποιά είναι αυτή ή ‘Υπατία; Τί είναι πάλι αυτή η νέα έπιθεση έναντια στήν ’Εκκλησία; - νέα έπιθεση, καθώς φαίνεται σέ πολλούς, άλλα βεβαίως κινούμενη φανερά πάνω στό παλαιό, δοκιμασμένο μοτίβο: τό μοτίβο τοῦ γκρεμίσματος τῶν μύθων τοῦ Χριστιανισμοῦ, τό μοτίβο τῆς άποκάλυψης τῆς έπιμελῶς κρυψιμένης γιά πολλούς αἰώνες άληθειας...’

‘Η κατηγορία

‘Η ἄνανδρη δολοφονία τῆς φιλοσόφου και μαθηματικοῦ ‘Υπατίας τόν Μάρτιο τοῦ 415 μ.Χ. στήν ’Αλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου, μιά δολοφονία στήν όποια πολλοί δέν διστάζουν νά έμπλεξουν ἀκόμη και τόν πατριάρχη ’Αλεξανδρείας Κύριλλο, πού στήν καλύτερη περίπτωση έμφαντεται ως ὁ ἡθικός αὐτουργός τῆς δολοφονίας, ἔχει ἀποτελέσει σέ πάρα πολλές περιπτώσεις, δπως θά βροῦμε τήν εύκαιρια νά δοῦμε στή συνέχεια, κεντρικό σημεῖο στό κατηγορητήριο κατά τοῦ Χριστιανισμοῦ.

‘Αν θέλουμε νά είμαστε ἀπολύτως εἰλικρινεῖς, ὀφείλομε νά παραδεχθοῦμε ὅτι ἔχουμε μπροστά μας μία κατηγορία ἀπό αὐτές πού, ἢν μή τι ἄλλο, πετυχαίνουν νά κερδίζουν τίς ἐντυπώσεις: Μία δολοφονία είναι οὕτως ἡ ἄλλως ἔξ ορισμοῦ τό βαρύτερο τῶν ἐγκλημάτων· και τό χειρότερο, ἡ δολοφονία περιγράφεται ως ἡ ιδιαίτερα ἀποτρόπαιη και εἰδεχθής· και σάν νά μήν ἔφθαναν τά παραπάνω, δέν πρόκειται ἐδῶ γιά δολοφονία ἐνός ὀποιουδήποτε ἀνθρώπου, ἄλλα γιά δολοφονία φιλοσόφου· και ὅχι ἄπλως φιλοσόφου, ἄλλα γυναικας φιλοσόφου· ἃν μάλιστα ἀναλογισθοῦμε πόσο δύσκολο ἦταν γιά μιά γυναικα νά γίνει ἔργον στή ως φιλόσοφος και ἐπιστήμων σέ μιά ἐποχή πού δέν εύνοούσε καθόλου τή διάκριση τῶν γυναικῶν, τότε ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι ἡ ‘Υπατία δέν ἦταν ἄπλως ἓνα ἀθώο θῦμα, ἄλλα δίχως ἄλλο και μία σπουδαία προσωπικότητα, ἡ ὁποία γιά εύνόητους λόγους ἀσκεῖ ιδιαίτερη γοητεία σέ πολλούς σήμερα (είναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ἡ Margaret Alic, σέ ἓνα πολύ γνωστό σύγγραμμά της μέ τόν χαρακτηριστικό τίτλο *‘Η κληρονομιά τῆς ‘Υπατίας*. *‘Η Ιστορία γυναικῶν στήν ἐπιστήμη ἀπό τήν ἀρχαιότητα μέχρι και τόν δέκατο ἔνατο αἰώνα*⁽¹⁾), περιγράφει τήν ‘Υπατία ως

(1) Margaret Alic, *Hypatia's heritage. A history of women in science from Antiquity through the nine-*

«τήν πιό ξακουστή γυναικα ἐπιστήμονα πρύν τή Marie Curie»⁽²⁾). «Ολα τά παραπάνω ἐμφανίζουν τήν 'Υπατία ώς μάρτυρα, και βεβαίως ὀδηγοῦν σέ μιά ἀπερίφραστη καταδίκη τοῦ ἀποτρόπαιου ἐγκλήματος, ἀλλά καί σέ μιά δίκαιη ἀγανάκτηση ἐνάντια στούς ἄνανδρους δολοφόνους.

Η κατηγορία φαίνεται νά πετυχαίνει τόν στόχο της: Ό Χριστιανισμός ἐμφανίζεται νά μήν ἔχει ἐπικρατήσει ἀπλῶς καί μόνο χάριν στόν σκοταδισμό πού ἔσβησε τό φῶς τής ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, νά μήν ἔχει στηριχθεῖ ἀπλῶς καί μόνο πάνω στίς στάχτες τῶν καμμένων συγγραμμάτων, στά ἐρείπια τῶν ἀρχαίων ναῶν καί στά σπασμένα μέλη τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων, ἀλλά καί νά ἔχει πατήσει κυριολεκτικά ἐπί πτωμάτων, καί μάλιστα ἐπί πτωμάτων ἀθώων. Καί βέβαια, ἀν οἱ χριστιανοί δέν δίστασαν νά δολοφονήσουν μέ εἰδεχθῆ τρόπο μία γυναικα φιλόσοφο, τότε δέν φαίνεται νά ὑπάρχει ἔγκλημα πού νά μήν ήσαν ἴκανοί νά διαπράξουν.

Ό ἀντικειμενικός καί ἀπροκατάληπτος μελετητής, ὡστόσο, δέν θά δυσκολευθεῖ νά διαπιστώσει ὅτι ὅλα τά παραπάνω δέν είναι τίποτε περισσότερο ἀπό ἓναν ἐπιμελῶς καλλιεργημένο μῆθο.

teenht century, Beacon Press, Boston 1986. Τό βιβλίο τής Alic ἔχει ἥδη μεταφρασθεῖ στή γερμανική (*Hypatias Tochter. Der verleugnete Anteil der Frauen an der Naturwissenschaft*, Unionsverlag, übersetz. Rita Peterli, Zürich 1987 καὶ 1991) καί τή σουηδική (Arvet efter Hypatia. Historien om kninnliga forskare fram Antiken till det sene artonhundratalet, Alfabeto Bokforlag, Stockholm 1989).

(2) Margaret Alic, ὁ.π., σελ. 41.

Μολονότι οἱ πηγές στίς ὁποῖες γίνεται μνεία τῆς 'Υπατίας καί τῆς δολοφονίας τῆς είναι μᾶλλον πενιχρές, ἡ παρουσία τῆς 'Υπατίας στά ἔργα νεωτέρων συγγραφέων, ἵδιαίτερα ἀπό τόν Διαιφωτισμό καί ἔξῆς, είναι πραγματικά ἐντυπωσιακή⁽³⁾. Ἀν παρακολουθήσει κανείς τή σχετική βιβλιογραφία, δέν θά δυσκολευθεῖ νά διαπιστώσει ὅτι ὁ μῆθος τῆς 'Υπατίας γεννήθηκε εὐθύνες ἐξ ἀρχῆς στό πλαίσιο τῆς ἐπιθέσεως ἐνάντια στόν Χριστιανισμό, καί ὅτι πολλά ἐπιμέρους στοιχεῖα τοῦ μύθου τῆς 'Υπατίας ἔξηγοῦνται εύκολα ἀπό τά διαιφορετικά κίνητρα καί τούς διαιφορετικούς σκοπούς τῶν ἐκάστοτε ἐπικριτῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Η 'Υπατία τοῦ προτεσταντισμοῦ

Δέν είναι τυχαῖο ὅτι ἡ 'Υπατία πρωτεμφανίσθηκε στή νεώτερη γραμματεία τό πρῶτο τέταρτο τοῦ 18ου αἰώνα, καί συγκεκριμένα τό 1720, σέ σύγγραμμα τοῦ Ἰελανδοῦ διανοητῆ John Toland (1670-1722). Ο Toland ὑπῆρξε ἔνας

(3) Μέχρι πρίν ἀπό μερικά χρόνια, ὅποιος ἐπιθυμοῦσε νά παρακολουθήσει τή διαμόρφωση τοῦ μύθου τῆς 'Υπατίας στή νεώτερη γραμματεία ἡταν ὑποχρεωμένος νά ἀνατρέξει σέ μία ἐπερασμένη μελέτη τοῦ Johann Rudolf Asmus, γραμμένη στίς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα καί ἐλλιπή ἀκόμη καί γιά τήν ἐποχή της [Johann Rudolf Asmus, «Hypatia in Tradition und Dichtung», *Studien zur vergleichenden Literaturgeschichte* 7 (1907), σελ. 11-44]. Σήμερα ὅμως ἔχουμε μία πραγματικά σύγχρονη ἐπισκόπηση τῆς διαμόρφωσης τοῦ μύθου τῆς 'Υπατίας σέ μία ἔξαιρετική μονογραφία ἀφιερωμένη στήν 'Υπατία, ἐκπονηθεῖσα ἀπό τή Maria Dzielska [*Hypatia of Alexandria*, transl. by F. Lyra, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts/London 1995 (*Hypatia y Aleksandrii*, Nakladem Uniwersytetu Jagiellońskiego, Krakow 1993)].

πρώιμος διανοητής τοῦ ἐπονομαζόμενου Αἰῶνα τῶν Φώτων. Ἀνατράφηκε ώς καθολικός, στήν πορεία ὅμως προσχώρησε στόν προτεσταντισμό, καὶ οἱ φιλοσοφικές του ἀναζητήσεις τόν ὁδήγησαν στόν ντεῖσμό.

Ο μακροσκελέστατος τίτλος τοῦ βιβλίου τοῦ Toland ἀποκαλύπτει ἀφ' ἔαυτοῦ τίς προθέσεις τοῦ συγγραφέα: *'Υπατία, ἡ Ή ίστορία μιᾶς ἐξαιρετικά ὅμορφης, ἐξαιρετικά ἐνάρετης, ἐξαιρετικά μορφωμένης καὶ ἀπό κάθε ἀποψῃ ὀλοκληρωμένης Κυρίας· ἡ ὅποια κομψατιάσθηκε ἀπό τόν κλῆρο τῆς Ἀλεξανδρείας, γιά νά ἴκανοποιηθεῖ ἡ ἐπαρση, ὁ φθόνος καὶ ἡ ἀγριότητα τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ὁ ὅποῖς κοινῶς ἀλλά ἀναξίως ἐπονομάζεται «ἄγιος» Κύριλλος (*Hypatia, or the history of a most beautiful, most virtuous, most learned, and every-way accomplished Lady, who was torn to pieces by the Clergy of Alexandries, to gratify the pride, emulation, and cruelty of their Archbishop, commonly but undeservedly styled, St. Cyril*).*

Τό σύντομο σύγγραμμα τοῦ Toland διέπεται ἀπό ἔναν τυπικό προτεσταντικό ἀντικληρικαλισμό. Ο Toland βρῆκε στήν ίστορία τῆς Ὑπατίας μία πρώτης τάξεως εὐκαιρία νά πλήξει τό κυρος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου, πού ἔβλεπε ώς ὑπεύθυνους γιά τήν ἀπάνθρωπη δολοφονία τῆς φιλοσόφου.

Η Ὑπατία τοῦ Διαφωτισμοῦ

Ο 18ος αἰῶνας σηματοδοτεῖ τή γένεση τοῦ μύθου τῆς Ὑπατίας, ὁ ὅποῖς ὅμως πολύ γρήγορα πῆρε διαφορετική τροπή ἀπό αὐτή πού ἐπιθυμοῦσε ὁ Toland. Ας μή λησμονοῦμε ὅτι ο 18ος

αἰώνας εἶναι ὁ αἰώνας τοῦ Διαφωτισμοῦ, ὁ ἐπονομαζόμενος «Αἰῶνας τῶν Φώτων», ὁ ὅποῖς ἐξῆρε τόν ὁρθό λόγο καὶ σέ ἀρκετές περιπτώσις δέν δίστασε νά ἔλθει σέ ἀνοικτή σύγκρουση μέ τόν Χριστιανισμό.

Σέ αὐτό ἀκριβῶς τό πλαίσιο, ὁ ἐκ τῶν ἥγετῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ Βολταῖρος (1694-1778) εἶδε στό πρόσωπο τῆς Ὑπατίας τό σύμβολο τῆς ἀντίστασης τοῦ ὁρθοῦ λόγου ἐνάντια στή θύελλα τοῦ χριστιανικοῦ δογματισμοῦ καὶ σκοταδισμοῦ. Κατά τόν Βολταῖρο, ο φόνος τῆς Ὑπατίας ήταν «μία κτηνώδης δολοφονία πού διεπράχθη ἀπό τά χειροτονημένα χέρια τοῦ Κυρίλλου, μέ μιά φραντική συμφορία ἀπό πίσω τους» (στήν καλύτερη περίπτωση, ο Κύριλλος ἐμφανίζεται ώς ὁ ἥθικός αὐτούργος τῆς δολοφονίας τῆς Ὑπατίας, ὁ ὅποῖος «ἐξαπέλυσε ἐναντίον της τόν χριστιανικό ὅχλο». Ο Βολταῖρος ἐμφανίζει τήν Ὑπατία νά πέφτει δολοφονημένη, ἐπειδή πίστευε στούς θεούς τῶν Ἕλλήνων, στούς νόμους τῆς λογικῆς φύσεως καὶ στίς ἴκανότητες τοῦ ἐλεύθερου ἀπό δογματισμούς ἀνθρώπινου νοῦ⁽⁴⁾.

Ο περίφημος Ἀγγλος ίστορικός τοῦ 18ου αἰῶνα Edward Gibbon (1737-1794), βαθύτατα ἐπηρεασμένος ἀπό τίς ἀρχές τοῦ Διαφωτισμοῦ, κινεῖται καὶ αὐτός στό 13ο ἀκριβῶς πλαίσιο, γράφοντας χαρακτηριστικά ὅτι ο Κύριλλος «προκάλεσε ἡ ἀποδέχθηκε τή θυσία μιᾶς παρθένου, ἡ ὅποια δίδασκε τή θρησκεία

(4) Voltaire, *Mélanges, Bibliothèque de la Pléiade* 152, Paris 1961, σελ. 1104 καὶ 1108· *Oeuvres complètes de Voltaire*, VII, *Dictionnaire philosophique*, Paris 1835, σελ. 700-701.

τῶν Ἐλλήνων»⁽⁵⁾. «Οπως σχολιάζει ή Maria Dzielska, αύτή ή παρουσίαση τῆς δολοφονίας τῆς Ὑπατίας ταίριαζε τέλεια μέ τῇ θεωρίᾳ τοῦ Gibbon ὅτι ή ἐμφάνιση καί ἔξαπλωση τοῦ χριστιανισμοῦ ὑπῆρξε ὁ ἀποφασιστικός παράγοντας πού ἐπέφερε τήν πτώση τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Μέσα ἀπό τῇ δολοφονίᾳ τῆς Ὑπατίας, ὁ Gibbon δείχνει τήν διαιφορά ἀνάμεσα στὸν παλαιό καί τὸν νέο κόσμο: ἀφ' ἐνός ή Ὑπατίᾳ ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ λόγου καί τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου ὁ Κύριλλος καί ὁ Χριστιανισμός ὡς ἐκπρόσωποι τοῦ δογματισμοῦ καί μιᾶς ἀχαλίνωτης βαρβαρότητας⁽⁶⁾.

Ἡ Ὑπατία τῆς ρομαντικῆς λογοτεχνίας

Δέν θά ήταν ἄστοχο νά ποῦμε ὅτι ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Διαιφωτισμοῦ καί ἔξις ή Ὑπατία σχεδόν ἐπαυσε νά ἀντιμετωπίζεται ὡς ιστορική προσωπικότητα, καί ἔγινε σύμβολο. «Ἐκτοτε, ὁ μῆνις τῆς Ὑπατίας διαιμορφώθηκε χωρίς πολλή προσοχή — κάποτε μάλιστα καί μέ ώμη περιφρόνηση — πρός τήν ιστορική ἀλήθεια, καί ἔφθασε στὸ ἀποκορύφωμά του στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα. Τό παράδοξο μάλιστα εἶναι ὅτι δέν ἔφθασε στὸ ἀποκορύφωμά του χάριν στοὺς ιστορικούς η τούς φιλοσόφους, ἀλλά χάριν στούς... λογοτέχνες!

‘Ο Γάλλος ποιητής Leconte de Lisle (Charles Marie René Leconte de Lisle, 1818–1894),

(5) Edward Gibbon, *The history of the decline and fall of the Roman empire*, ed. J. B. Bury, vol. 5, Methuen & Co., London 1898, σελ. 109.

(6) Maria Dzielska, *Hypatia of Alexandria*, σελ. 4.

ό ἥγέτης τοῦ κινήματος τῶν Παρνασσιστῶν, ἔχει συγγράψει δύο ποιήματα μέ τόν τίτλο «Ὕπατία», ἕνα τό 1847 καί ἕνα τό 1874. Τό δεύτερο μᾶς δίνει μία κατάδηλα ἀντιχριστιανική προσέγγιση τοῦ θανάτου τῆς Ὑπατίας:

«Ο ἄθλιος Γαλιλαῖος σέ κτύπησε
καί σέ καταράσθηκε.

‘Αλλά πέφτοντας ἔγινες ἀκόμη μεγαλύτερη!

Καί τώρα, ἀλοίμονο!

Τό πνεῦμα τοῦ Πλάτωνος
καί τό σῶμα τῆς Ἀφροδίτης
ἔχουν ἀποσυρθεῖ γιά πάντα
στοὺς καθάριους οὐρανούς τῆς Ἐλλάδος!»⁽⁷⁾.

Τό ποίημα αύτό τοῦ Leconte de Lisle σημάδευσε τόν τρόπο μέ τόν ὄποιο οἱ κατοπινές γενιές ἔβλεπαν τήν Ὑπατία: στά μάτια ὅλων, η Ὑπατία ήταν «τό πνεῦμα τοῦ Πλάτωνος καί τό σῶμα τῆς Ἀφροδίτης» ("le souffle de Platon et le corps d' Aphrodite"), ὅπως τήν εἶχε θελήσει ὁ Leconte de Lisle.

‘Ο Leconte de Lisle εἶναι συγγραφέας καί ἐνός σύντομου δραματικοῦ ἔργου μέ τόν τίτλο «Ὕπατία καί Κύριλλος»⁽⁸⁾. Σέ αὐτό η φιλόσοφος Ὑπατία φέρεται νά στέκεται ἐνώπιον ἐνός στενοκέφαλου καί φραντισμένου Κυριλλού, ὁ ὄποιος τῆς ἐπιτίθεται ἀναγγέλλοντας θριαμβευτικά ὅτι «οἱ θεοί σου ἔχουν γίνει σκόνη στά πόδια τοῦ νικητῆ Χριστοῦ», προκαλώντας ἔτσι μία γεμάτη ζέση καί

(7) *Oeuvres de Leconte de Lisle, Poèmes antiques*, Paris 1897, σελ. 97.

(8) "Ο.π., σελ. 275–289.

φλόγα ψυχῆς διακήρυξη πίστεως ἐκ μέρους τῆς Ὑπατίας:

«Κάνεις λάθος, Κύριλλε. Ζοῦν στήν καρδιά μου. Ὁχι ὅπως τούς βλέπεις ἐσύ —ἐνδεδυμένοι ἐφήμερες μιρφές, ύποκειμενοι σέ ἀνθρώπινα πάθη ἀκόμη καὶ στούς οὐρανούς, λατρευόμενοι ἀπό τὸν ὄχλο καὶ ἄξιοι χλεύης: ἀλλὰ ὅπως τούς ἔχουν δεῖ οἱ ὑψηλοί νόρες στήν ἔναστρη καὶ αἰώνια ἀπεραντοσύνη: ὡς δυνάμεις τοῦ σύμπαντος, ἐσωτερικές ἀρετές, ὁρμονική ἔνωση γῆς καὶ οὐρανοῦ πού εὐφραίνει τὸν νοῦ καὶ τὸ αὐτί καὶ τὸ μάτι, πού προσφέρει ἔνα ἐφικτό ἵδεωδες σὲ δλους τούς σοφούς ἀνθρώπους καὶ ἔνα ὁρατό μεγαλεῖο στήν ὅμορφιά τῆς ψυχῆς. Τέτοιοι εἶναι οἱ θεοί μου!».

Μεγάλη συμβολή στήν ἔδραιώση τοῦ μύθου τῆς Ὑπατίας ἀσκησε ὁ Ἀγγλος μυθιστοριογράφος, κληρικός καὶ ιστορικός Charles Kingsley (1819-1875), ὁ ὄποιος μπορεῖ μέν νά μήν συγκαταλέγεται σήμερα στούς κορυφαίους τῆς λογοτεχνίας, ἀλλά πάντως ἡταν ἔξαιρετικά δημοφιλής τήν ἐποχή του. Ὁ Kingsley συνέγραψε τό 1853 ἔνα ἑκτενέστατο ιστορικό μυθιστόρημα μέ πρωταγωνίστρια τήν Ὑπατία, τιτλοφρούμενο *Hypatia or New foes with an old face*⁽⁹⁾. Γιά νά ἀντιληφθοῦμε πλήρως τή σημασία τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Kingsley, πρέπει νά κατανοήσουμε ὅτι ὁ 19ος αἰώνας ἡταν μιά ἐποχή κατά τήν ὥποια οἱ εὐρύτερες λαϊκές μᾶζες γνώριζαν τό ιστορικό παρελθόν μέσα ἀπό τά ιστορικά μυθιστο-

ρήματα, ὅπως ἀκριβῶς σήμερα, κατά τό ἀνάλογον, τό γνωρίζουν μέσα ἀπό τίς κινηματογραφικές παραγωγές. Τό βιβλίο λοιπόν τοῦ Kingsley μεταφράσθηκε σέ πολλές εὐρωπαϊκές γλώσσες, καὶ μέσα ἀπό αὐτό ἀπειροι ἀναγνώστες γνώρισαν καὶ ἀγάπησαν μία Ὑπατία ἡ ὥποια, ὑπεραγωνιζόμενη τοῦ κόσμου τῶν ἐλληνικῶν ἀξιῶν, σφαγιάσθηκε βάρβαρα σέ ἡλικία εἴκοσι πέντε ἔτῶν, στό ἄνθος τῆς ὅμορφιᾶς της, ἀπό ἔνα φανατισμένο καὶ βάρβαρο χριστιανικό ὄχλο.

Μέ ἀνάλογο τρόπο εἶδε καὶ προέβαλε τήν Ὑπατία καὶ ὁ Γάλλος μυθιστοριογράφος καὶ πολιτικός Maurice Barrès (1862-1923), ὁ ὥποιος, ἃς μήν τό λησμονοῦμε, θεωρεῖται ώς ἔνας ἀπό τούς θεωρητικούς τοῦ φασισμοῦ. Ὁ Barrès συμπεριέλαβε μία σύντομη ἴστορία ἀφιερωμένη στήν Ὑπατία ὑπό τόν τίτλο: «Ἡ δολοφονημένη παρθένος» ("La vierge assassinée") στή συλλογή του *Sous l' oeil des barbares* τοῦ 1888⁽¹⁰⁾. Πρωταγωνιστές τής ἴστορίας εἶναι δύο νεαροί Ἕλληνες τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ Λούκιος καὶ ἡ γοητευτική Ἀμαρυλλίς, οἱ ὥποιοι βλέπουν μέ θλίψη γύρω τους τόν κλασικό πολιτισμό νά ἔχει σωριασθεῖ σέ ἐρείπια ἀπό τήν λαίλαπα τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῶν βαρβάρων ὀπαδῶν του, καὶ θυμοῦνται τήν ἐποχή πού ὁ αὐτοκράτορας Ἰουλιανός φονεύθηκε ἀπό τό χέρι χριστιανοῦ, ἐνῷ προσπαθοῦσε νά ὑπερασπισθεῖ τά ιερά μνημεῖα τοῦ παρελθόντος. Οἱ δύο νέοι κατευθύνονται στό Σαραπεῖο, ὅπου συνήθως διδάσκει ἡ Ὑπατία (ἡ ὥποια μετονομάζεται ἀπό

(9) Charles Kingsley, *Hypatia, or New foes with an old face*, 2 vols, ed. Mabel Goddard, New York 1929.

(10) Maurice Barrès, *Sous l' oeil des barbares*, Paris 1904².

τόν Barrès σέ «'Αθηνᾶ»). Παράλληλα ὅμως συδρέει στό Σαραπεῖο καί ὁ ὄχλος τῶν χριστιανῶν, ὁ ὥποιος ζητάει ἐπιτακτικά τόν θάνατο τῆς «'Αθηνᾶς», τοῦ συμβόλου τοῦ παγανισμοῦ στήν 'Αλεξάνδρεια. Ή «'Αθηνᾶ» εἶπακολούθει νά διδάσκει ἀτάραχη, γοητεύοντας μὲ τόν λόγο τῆς ἀκόμη καὶ μερικούς ἀπό τοὺς χριστιανούς, ὅμως οἱ πιό φρανατισμένοι ἀπό αὐτούς κινοῦνται ἦδη ἀπειλητικά ἐναντίον τῆς. 'Ο Λούκιος, ἡ Ἀμαρυλλίς καὶ ἄλλοι Ἐλληνες προσπαθοῦν νά τήν ἀπομακρύνουν ἀπό τό Σαραπεῖο, ἔκεινη ὅμως ἀρνεῖται νά ἐγκαταλείψει τόν ναό, τή βιβλιοθήκη καὶ τά ἀγάλματα τῶν προγόνων τῆς, σκεπάζει τό πρόσωπό τῆς μέ ἑνα πέπλο καὶ παραδίδεται στόν φρανατισμένο ὄχλο, ὁ ὥποιος κυριολεκτικά τήν κομματιάζει. Τό μαρτύριο αὐτό τῆς «τελευταίας τῶν Ἐλλήνων» ἀποτελεῖ κατά τόν Barrès τήν ἀφετηρία τῆς ἀποθέωσης καὶ τοῦ ἀσβεστου θρύλου τῆς.

Ἄν κάποιος ἐπιθυμοῦσε νά εἴσαντλήσει τή λογοτεχνική ἐπεξεργασία τοῦ θρύλου τῆς Ὑπατίας, θά διαπίστωνε ἔκπληκτος ὅτι ἀπό τόν Διαφωτισμό καὶ ἐντεῦθεν ἡ Ὑπατία σχεδόν ποτέ δέν ἔπαισε νά φιγουράρει ὡς ἡρωίδα λογοτεχνικῶν ἔργων. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι μέσα σέ μία περίπου δεκαετία στό δεύτερο ἥμισυ τοῦ είκοστοῦ αἰώνα κυκλοφόρησαν πέντε λογοτεχνικά ἔργα μέ βασική ἡρωίδα τήν Ὑπατία: δύο δραματικά ἔργα στήν ιταλική ἀπό τόν Mario Luzi τό 1978⁽¹¹⁾, δύο μυθοστήματα στή γαλλική ἀπό τούς André Ferretti τό

(11) Mario Luzi, *Libro di Ipazia* καὶ *Il messaggero*, Biblioteca universale Rizzoli, Milano 1978.

1987⁽¹²⁾ καὶ Jean Marcel τό 1989⁽¹³⁾ στόν Καναδᾶ, καὶ ἕνα ὀγκώδες ίστορικό μυθιστόρημα στή γερμανική ἀπό τόν Arnulf Zitelmann τό 1989⁽¹⁴⁾.

'Η Ὑπατία τοῦ φεμινισμοῦ

Ό μῆθος τῆς Ὑπατίας δέν ἔχει παύσει νά εἴξελίσσεται. Σέ μία μάλιστα ἀπό τίς πιό πρόσωφατες ἐκδοχές τοῦ μύθου, ἡ Ὑπατία δέν ἐκπροσωπεῖ πλέον μόνο τό ἀδάμαστο πνεῦμα, τίς ἐλληνικές ἀξίες, τόν ὄρθο λόγο καὶ τήν ἐπιστήμη, ἀλλά ἀνάγεται καὶ σέ σύμβολο... φεμινιστικό! Έχουν ἐμφανισθεῖ ἀκόμη καὶ φεμινιστικά περιοδικά πού φέρουν τό δονομά τῆς, ἔνα στήν Ἐλλάδα καὶ ἕνα ἐκδιδόμενο στό Πανεπιστήμιο τῆς Indiana.

Τό τελευταῖο αὐτό περιοδικό φιλοξένησε στό τέταρτο τεῦχος του τό 1989 μία ἐγκωμιαστική λογοτεχνική ἐπανεπεξεργασία τοῦ μύθου τῆς Ὑπατίας ἀπό τή φεμινίστρια ποιήτρια καὶ μυθιστοριογράφο Ursula Molinaro⁽¹⁵⁾. Στό είσαγωγικό κείμενο διαβάζουμε ὅτι «ἡ βάναυση δολοφονία τῆς φημισμένης φιλοσόφου Ὑπατίας ἀπό ἔναν ὄχλο χριστιανῶν στήν 'Αλεξάνδρεια τό 415 μ.Χ. σηματοδοτεῖ τό τέλος μιᾶς ἐποχῆς κατά τήν ὥποια οἱ γυναῖκες ἐκτιμῶνταν ἀκό-

(12) André Ferretti, *Renaissance en Paganie*, Montreal 1987.

(13) Jean Marcel, *Hypatia, ou, La fin des dieux*, Lemeac, Montreal 1989.

(14) Arnulf Zitelmann, *Hypatia. Roman*, Beltz & Gelberg, Weinheim und Basel 1989.

(15) Ursula Molinaro, "Christian martyr in reverse: Hypatia, 370-415 A.D.", *Hypatia. A Journal of Feminist Philosophy* 4 (1989), σελ. 6-8.

μη γιά τό μυαλό πού ύπάρχει κάτω από τά μαλλιά τους». Τό λογοτεχνικό κείμενο άποτελεῖ λιστή τό άποκορύφωμα τῆς πιό ώμης παραποίησης τῆς ίστορικής ἀλήθειας. Σέ αὐτό ή 'Υπατία, ή όποια έξυμνεῖται στίς πηγές ώς ἄμεμπτη και ἀπολαμβάνουσα καθολικό σεβασμό παρθένος, ἐμφανίζεται νά ἔχει ἀρχίσει ἦδη ἀπό τήν ἐφηβική τῆς ήλικια νά ἐναλλάσσει ἐραστές μέ ἵλιγγιάδεις ρυθμούς, και κατόπιν νά ἔχει παντρευτεῖ τόν φιλόσοφο Ἰσίδωρο, ο ὅποῖος βρέθηκε ἀναγκασμένος νά ἀνέχεται τίς πολλές ἔξωσυγικές περιπέτειες τῆς συζύγου του. "Οταν ὁ πατέρας τῆς μαθηματικός Θέων, προειδοποιημένος ἀπό τά ἄστρα γιά τόν ἐπερχόμενο τραγικό θάνατο τῆς κόρης του, τῆς προτείνει νά μετοικήσει στή Σικελία, ή 'Υπατία, ἀνώτερη ή ἔδια και ἀπό τόν πατέρα τῆς και ἀπό τόν σύζυγό της, ἀρνεῖται, συναισθανόμενη ὅτι ἐσβηνε πλέον ή ἐποχή κατά τήν όποια οι γυναικες εἶχαν τό δικαίωμα νά σκέπτονται ἐλεύθερα, ἀλλά και μήν ἐπιθυμώντας νά ἀφήσει τόν τότε ἐραστή της, τόν ἐπαρχο 'Ορεστη... Ἀκολουθεῖ μία ἀναφορά στή σύγκρουση τῆς 'Υπατίας μέ τόν Χριστιανισμό και μία περιγραφή τῆς δολοφονίας της, και τέλος ή Molinaro κλείνει συμπεραίνοντας ὅτι αὐτή ἐπρόκειτο νά εἶναι ή μοῖρα τῶν γυναικῶν στή χριστιανική ἐποχή, στήν όποια ή 'Υπατία «δέν εἶχε τήν παραμικρή ἐπιθυμία νά ζήσει»...

·Από τό χθές στό σήμερα...

"Οπως διαπιστώνουμε ἀπό τήν προηγηθεῖσα ἀναφορά στή γένεση και ἔξελιξη τοῦ μύθου τῆς 'Υπατίας, οι περισσό-

τεροι ἀπό τούς συγγραφεῖς πού μνημονεύουν τήν 'Υπατία δέν καταβάλλουν τήν παραμικρή προσπάθεια νά φανοῦν πιστοί πρός τήν ίστορική ἀλήθεια· καὶ τοῦτο εἶναι ἀπολύτως φυσικό, ἀφ' ης στιγμῆς ή 'Υπατία ἔπαινε νά εἶναι μία ίστορική προσωπικότητα και ἔγινε ἕνα σύμβολο, στό όποιο ὁ καθένας μπορούσε νά δεῖ σχεδόν ὅτιδήποτε.

·'Ετσι, ή 'Υπατία τοῦ Toland δέν ἦταν παρά μία προτεσταντική καταγγελία τῶν αὐθαιρεσιῶν τοῦ καθολικοῦ κλήρου. ·Η 'Υπατία τοῦ Βολταίρου, και γενικώτερα τοῦ Διαφωτισμοῦ, εἶναι τό σύμβολο τῆς ἀντίστασης τοῦ ὁρθοῦ λόγου ἐνάντια στή θύελλα τοῦ χριστιανικοῦ δογματισμοῦ και σκοταδισμοῦ. ·Η 'Υπατία τῆς ρομαντικῆς λογοτεχνίας τῶν ίστορικῶν μυθιστορημάτων εἶναι μία ὡραιοτάτη, ἀμωμος παρθένος, ρομαντική ἐκπρόσωπος μιᾶς ἐποχῆς πού σβήνει. ·Η 'Υπατία τοῦ φεμινισμοῦ εἶναι μία γυναῖκα - σύμβολο, μία πρωτοπόρος φεμινίστρια μέ ἐλευθεριάζοντα βίο, πού πέφτει θῦμα τοῦ ἀνδροκρατούμενου κατεστημένου, πού δέν μπορούσε νά τήν ἀνεχθεῖ. ·Η 'Υπατία τῶν ἀρχαιολατρῶν εἶναι μία ἀπτή ἀπόδειξη τῆς σύγκρουσης χριστιανισμοῦ και ἐλληνισμοῦ. Καί βεβαίως δέν μποροῦμε νά μή διερωτηθοῦμε τί κοινό ὑπάρχει σέ δλες αὐτές τίς 'Υπατίες...

·Η 'Υπατία τῆς πρόσφατης ταινίας δανείζεται πολλά ἀπό τά γνωστά μοτίβα, προσαρμόζοντάς τα βεβαίως στό πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας. ·Η 'Υπατία εἶναι ἔνας ἄνθρωπος τῆς ἐπιστήμης, ἀγνωστικίστρια η ἀκόμη και ἀνοικτά ἄθεη, πού ἔχει μάθει νά ὑπηρετεῖ τήν ἀλήθεια τῆς ἐπιστήμης και τῆς φιλοσοφικῆς ἀναζήτησης μᾶλλον, παρά τίς

θρησκείες μέ τά «παραμύθια» τους καί τά μισαλλόδοξα κηρυγματά τους. Τή στιγμή ἀκριβῶς πού συλλαμβάνει τήν ἀλήθεια γιά τήν περιφορά τῆς γῆς γύρω ἀπό τόν ἥλιο καί τίς τροχιές τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων —σύλληψη πού θά τήν ἐφερνε περισσότερα ἀπό χίλια χρόνια μπροστά ἀπό τήν ἐποχή της—, ἡ Ὑπατία πέφτει ἄγρια δολοφονημένη ἀπό φανατικούς χριστιανούς, γινόμενη τό ἔξιλατήριο θῦμα σέ συγκρούσεις, φανατισμούς καί ἀντιπαραθέσεις πού μοιάζουν ἀπίστευτα μικρές μπροστά στό μεγαλεῖο τῆς ἀδικοχαμένης φιλοσόφου.

Ανακρίβειες καί σκοπιμότητες

Μέ δεδομένο τόν τρόπο μέ τόν ὅποῖο εἶδαμε ὅτι ἔχει προσεγγισθεῖ τό θέμα τῆς Ὑπατίας κατά καιρούς, εἶναι λογικό καί ἀναμενόμενο ἡ κοινή εἰκόνα πού ἔχουμε σχηματίσει γι' αὐτήν νά εἶναι οὕτως ἡ ἄλλως γεμάτη ἀπό κάθε λογῆς ἀνακρίβειες.

Ἐνα παράδειγμα τέτοιας ἀνακρίβειας εἶναι τό ἔξῆς: Στή σκέψη τῶν περισσότερων, ἡ Ὑπατία πού ἔπεσε δολοφονημένη ἀπό τόν χριστιανικό ὅχλο ἦταν σύν τοῖς ἄλλοις μία πανέμορφη γυναικα στό ἄνθος τῆς ἡλικίας της, «τό πνεῦμα τοῦ Πλάτωνος καί τό σῶμα τῆς Ἀφροδίτης», ὅπως τήν εἶδε ὁ Leconte de Lisle. Οἱ περισσότεροι φαντάζονται τήν Ὑπατία νά δολοφονεῖται περὶ τήν ἡλικία τῶν εἴκοσι πέντε ἔτῶν, ὅπως ἀκριβῶς τό θέλησε ὁ Kingsley. Ἐν ὅμως βροῦμε τό θάρρος νά κοιτάξουμε τά πράγματα χωρίς τό παραμορφωτικό κάτοπτρο τοῦ μύθου, καί βάλουμε κάτω τίς χρονολογίες πού γνωρίζουμε, θά διαπιστώσουμε πόσο μακριά βρίσκεται αὐτή ἡ κοινή

ἀντίληψη ἀπό τήν πραγματικότητα⁽¹⁶⁾: Ἡ Ὑπατία δολοφονήθηκε τό 415 μ.Χ.: ἂν ἦταν τότε εἴκοσι πέντε ἔτῶν, ὅπως τό θέλει ἡ κοινή ἀντίληψη, τότε θά εἶχε γεννηθεῖ περὶ τό 390· περὶ τό 390, ὅμως, ἡ Ὑπατία ἦταν διδάσκαλος τοῦ Συνεσίου καί εἶχε ἥδη τή φήμη σπουδαίας διδασκάλου τῆς φιλοσοφίας· μέ δεδομένο ὅτι εἶχε ἥδη ἀποκτήσει φήμη, φαίνεται μᾶλλον ἀπίθανο νά ἦταν μόνο εἴκοσι πέντε ἔτῶν ἀκόμη καί τότε, τό 390 πόσῳ μᾶλλον ἄλλα εἴκοσι πέντε χρόνια ἀργότερα, τό 415! Αύτά λέει ἡ κοινή λογική. Καί σάν νά μήν ἐφθαναν αὐτά, εἰς ἐπικουρίαν τῆς κοινῆς λογικῆς ἔχουμε καί τή μαρτυρία τοῦ Ἰωάννη Μαλάλα ὅτι τή στιγμή τῆς δολοφονίας της ἡ Ὑπατία ἦταν «παλαιά γυνή», δηλαδή ἡλικιωμένη⁽¹⁷⁾! Αύτά βεβαίως ἴσχυουν γιά τήν Ὑπατία τῆς ιστορίας· διότι ἡ Ὑπατία τοῦ μύθου, ἡ Ὑπατία ὡς σύμβολο, ἔπρεπε ὀπωσδήποτε νά εἶναι εἴκοσι πέντε ἔτῶν... Καί αὐτή εἶναι μόνο μία ἀπό τίς ἀναρίθμητες ἀνακρίβειες τοῦ μύθου τῆς Ὑπατίας.

Ἐτοι καί ἡ πρόσφατη ταινία γιά τήν Ὑπατία ἔχει πολλές ἀνακρίβειες. Μερικές τέτοιες ἀνακρίβειες εἶναι οἱ καινοτόμες ἐπιστημονικές συλλήψεις τῆς Ὑπατίας, ἡ παρουσία τῆς Ὑπατίας στό Σαραπεῖο, ὁ τρόπος καταστροφῆς τοῦ

(16) Πάνω σέ αὐτό τό θέμα ἔχουν γραφεῖ μέχρι καί εἰδικές μελέτες. Βλ. γιά παράδειγμα R. J. Penella, "When was Hypatia born?", *Historia* 33 (1984), σελ. 126-128.

(17) Ἰωάννου Μαλάλα, *Χρονογραφία*, ed. L. Dindorf, 359. 12-15: «Κατ' ἐκεῖνον δέ τόν καιρόν παρρησίαν λαβόντες ὑπό τοῦ ἐπισκόπου οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐκαυσαν φρυγάνοις αύθεντησαντες Ὑπατίαν τήν περιβότον φιλόσοφον, περὶ ἣς μεγάλα ἐφέρετο ἦν δέ παλαιά γυνή».

Σαραπείου⁽¹⁸⁾, τά περί τόν θάνατο τοῦ πατέρα τῆς Υπατίας Θέωνα, τά σχετικά μέ τόν τρόπο ἀνάρρησης τοῦ Κυρίλλου στόν πατριαρχικό θρόνο τῆς Ἀλεξανδρείας, τό ἐπεισόδιο μέ τούς Ἰουδαίους στό θέατρο, τό μισογυνικό παραλήρημα τοῦ Κυρίλλου, τό γεγονός ὅτι ὁ Συνέσιος ἐμφανίζεται νά βρίσκεται στήν Ἀλεξανδρεία τή στιγμή τῆς δολοφονίας τῆς Υπατίας, ἐνῷ αὐτός στήν πραγματικότητα δέν βρισκόταν στή ζωή, κ.ἄ.

Δέν εἶναι ὅμως τόσο οἱ ἐπιμέρους ἀνακρίβειες αὐτές πού μπορεῖ νά ἐνοχλήσουν στή συγκεκριμένη ταινία - ἀνακρίβειες οὕτως ἡ ἄλλως πολύ μικρότερες σέ σχέση μέ προηγούμενες προσεγγίσεις· εἶναι μᾶλλον τό εύρυτερο πνεῦμα πού διέπει τήν ὅλη προσέγγιση, ὁ τρόπος φερ' εἰπεῖν μέ τόν ὅποιο ἐμφανίζονται οἱ χριστιανοί, περίπου ἀνάλογος μέ τήν είκόνα τῶν φανατισμένων μουσουλμάνων φονταμενταλιστῶν τῆς ἐποχῆς μας· ὅσο γιά τόν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας, ἐμφανίζεται μέ τόν τρόπο ἀκριβῶς μέ τόν ὅποιο θά παριστανόταν στή μεγάλη ὄθόνη ἔνας Ὁσάμα Μπίν Λάντεν...

Συμπεράσματα - Προβληματισμοί

Γενικά, τό πρόβλημα σέ ὅλες γενικά τίς προσεγγίσεις τῆς Υπατίας δέν ἔχειεται τόσο στίς ἐπιμέρους ἀνακρίβειες, ὅσο σέ αὐτό τοῦτο τό γεγονός ὅτι ἡ Υπατία χρησιμοποιήθηκε ώς σύμβολο

(18) Γιά τό θέμα τῆς καταστροφῆς τοῦ Σαραπείου βλ. δύο ἄρθρα τοῦ γράφοντος δημοσιευμένα στίς σελίδες τῶν Ἀκτίνων: α) «Ἡ καταστροφή τοῦ Σαραπείου. Μέρος Α': Τό σκηνικό». Ἀκτίνες 632 (Ιούνιος 2002), σελ. 197-202 καὶ β) «Ἡ καταστροφή τοῦ Σαραπείου. Μέρος Β': Τά γεγονότα», Ἀκτίνες 633 (Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2002), σελ. 228-234.

στό πλαίσιο τῆς ἀντιχριστιανικῆς πολεμικῆς. Καί ἀπό τή στιγμή πού ἡ Υπατία ἔπιασε, ὅπως ἦδη σημειώσαμε, νά εἶναι μία ἰστορική προσωπικότητα καὶ ἔγινε ἔνα σύμβολο, ὁ καθένας μποροῦσε νά δεῖ σέ αὐτήν σχεδόν ὀτιδήποτε, ἀνάλογα μέ τά παραμορφωτικά γυαλιά πού θά ἐπέλεγε νά φορέσει, μέ ἔναν διώρος πάντα κοινό παρονομαστή: τήν ἀντιχριστιανική πολεμική.

Στήν πραγματικότητα, ἡ ἰστορία τῆς Υπατίας, ὅπως συνήθως προβάλλεται, δέν εἶναι τίποτε περισσότερο ἀπό ἔναν ἐπιμελῶς καλλιεργημένο μῦθο. Πράγματι, ἡ μελέτη τῶν πηγῶν πού μᾶς παραδίδουν τήν ἰστορία τῆς Υπατίας ἀνατρέπει ἄρδην τήν είκόνα πού συνήθως ἔχουμε γιά τή δολοφονημένη φιλόσοφο. Πρωτ' ἀπ' ὅλα, ἀν δοῦμε συγκριτικά τίς χριστιανικές καὶ τίς ἐθνικές πηγές, θά περιμέναμε ἵσως οἱ ἐθνικοί νά ἐκθειάζουν τήν Υπατία καὶ οἱ χριστιανοί νά προσπαθοῦν ἀμήχανα νά μειώσουν τήν ἀξία τῆς στήν πραγματικότητα, οἱ χριστιανικές πηγές εἶναι αὐτές πού ἐκθειάζουν τήν Υπατία, ἐνῷ ὁ ἐθνικός Δαμάσκιος, ἡ μόνη ἐθνική πηγή πού τή μνημονεύει, δέν κρύβει τήν περιφρόνησή του γι' αὐτήν. "Οσο γιά τόν κύκλο τῆς Υπατίας, γνωρίζουμε ἀπό τίς πηγές ὅτι ἡταν κατά βάσιν χριστιανικός. Καί γενικά, δέν ἔχουμε τήν παραμυχρή ἐνδειξη στίς πηγές ὅτι στή σύγκρουση Χριστιανισμοῦ καὶ παγανισμοῦ ἡ Υπατία βρισκόταν στό στρατόπεδο τοῦ παγανισμοῦ! Καί ὅχι μόνο αὐτό, ἀλλά ἔχουμε βάσιμους λόγους νά συμπεράνουμε ὅτι βρισκόταν πλησιέστερα στόν Χριστιανισμό παρά στόν παγανισμό! "Οσο ἀνατρεπτικό καὶ ἄν φαίνεται αὐτό, οἱ πηγές ὅχι μόνο δέν ἐμφανίζουν τήν Υπατία ἐκπρόσωπο τοῦ παγανι-

στικοῦ κόσμου, ἀλλά ὁδηγοῦν πολύ πιό εὔκολα στό συμπέρασμα ότι ή ἀδικοχαμένη φιλόσοφος ἔπεισε θῦμα μᾶς... ἐνδοχριστιανικῆς διαμάχης! Αὐτά βεβαίως τά παραθέτουμε ἀπλῶς ἐπιγραμματικά ἐδῶ, ἐπιφυλασσόμενοι νά ἀφιερώσουμε σύντομα εἰδική μελέτη στήν ἀνασκευή τοῦ μύθου τῆς Ὑπατίας, δύο διαφορετικά παρατάνω θά ἀναλύονται καὶ θά τεκμηριώνονται ἐνδελεχῶς.

Πέρα από τά παραπάνω, στά όποια ἐπιφυλασσόμαστε νά ἐπανέλθουμε, ή πρόσφατη συζήτηση μέ αφορμή τήν κινηματογραφική παραγωγή γιά τήν Ὑπατία γενννᾷ καὶ ἄλλες σκέψεις. Μία παρατήρηση πού δέν πρέπει νά παραλείψουμε νά κάνουμε, ἔστω καὶ παρεμπιπτόντως, εἶναι ότι ή ἐπίμαχη ταινία γιά τήν Ὑπατία ἀρκεῖ, γιά νά βάλει σέ δεύτερες σκέψεις δύοντας φρονοῦν ότι οἱ

θεωρίες περί σύγκρουσης ἐπιστήμης καὶ θρησκείας ἀνήκουν στό παρελθόν...

“Ἐνα τελευταῖο, ἐντελῶς βασικό συμπέρασμα πού θά μπορούσαμε νά βγάλουμε εἶναι τό ἔξῆς: Εἴδαμε σέ αὐτό τό ἄρθρο, ἔστω ἐπιγραμματικά, τή διαδρομή παρουσία τῆς Ὑπατίας ώς συμβόλου στό πλαίσιο τής ἀντιχριστιανικῆς πολεμικῆς ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ ἐντεῦθεν. Ὅταν λοιπόν σήμερα κυκλοφορεῖ μιά κινηματογραφική παραγωγή γιά τήν Ὑπατία, καὶ ἐμεῖς πιστεύομε ότι βρισκόμαστε ἀντιμέτωποι μέ μιά «νέα» ἐπίθεση καὶ διερωτώμαστε ποιά εἶναι αὐτή ή Ὑπατία, τότε φαίνεται ότι δέν θά ἔπρεπε νά μεμφόμαστε τόσο τήν ἐντρέχεια τῶν πολεμίων τῆς Ἐκκλησίας, δόσο τή δική μας ὀλιγωρία καὶ ἄγνοια...

Δρ ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ

ΤΟ ΧΩΡΑΦΙ ΜΑΣ

Φύτρωνε ἔναν καιρό ἐκεῖ σιτάρι καὶ κριθάρι.
Κάποιες ἔλιες ἀργοκουνούσανε στό ἀγέρι
τό ἀσημωτό τους φύλλωμα.
Παλιές ἰστορίες...

Τώρα ή Ἀνοιξη προσεκτικά τό προσπερνάει,
νά μήν τ' ἀγγίξει δι πράσινος μανδύας της,
στό χῶμα του μήν ξαποστάσουνε
τ' ἀποδημητικά πουλιά.

Τό Θέρος δέ βρίσκει σ' αὐτό καρπό γιά νά μεστώσει
καὶ τοῦ Φθινόπωρου οἱ βροχές
δέν τό δροσολογίζουνε
τή φλόγα του νά πάρουν.

Μονάχα ό Χειμώνας μέ τό λευκό τό πέπλο του
πατρικά τό σκεπάζει
γιά νά τοῦ κρύψει τή ντροπή, νά ξεχαστεῖ ή Προδοσία,
τό Αἷμα νά λευκάνει.

Μά ἐκεῖνο μένει πάντα του ἔτοι ἄκαρπο,
χωράφι τῆς κατάρας,
πού λές πώς ούτε σπίτι δέ θά στέριωνε
στό ἀρρωστημένο χῶμα.

Αὐτά τά θλιβερά συμβαίνουν στόν ἀγρό μας,
στόν «ἀγρό τοῦ αἵματος».
Στόν ἀγρό πού μᾶς στοίχισε
τριάκοντα ἀργύρια.

ΧΑΡΑ ΚΡΙΣΠΟΥ

ΜΗΝΑΣ ΘΡΗΝΟΥ ΚΑΙ ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑΣ

Πάψετε τό χερουβικό
κι ἄς χαμηλώσουν τ' ἄγια...

Δημοτικό

1. Προίμιο

Ο Μάγις μήνας, εἶναι μήνας θρήνου καί αὐτογνωσίας γιά τόν Νέο Έλληνισμό. Στίς 29 Μαΐου 1453 ἡ Πόλη ἀλώθηκε. Ἡταν ἡ τελευταία πρᾶξη τοῦ δράματος πού παιζόταν ἀπό καιρό. Ή φθιορά εἶχεν ἀρχίσει πολύ πρίν πέσει ἡ αὐλαία.

Κι δπως λέει ὁ ποιητής, ἡ Πόλη «καρτέραγε τόν Τούρκο νά τήν πάρει». Ή φθιορά, πού ἔρφερε τήν πτώση, εἶχε καί μιά θετική παράμετρο, ἃν μπορεῖ νά λεχθεῖ κάτι τέτοιο. Γιατί ἡ πτώση ὀδήγησε στήν αὐτοσυνειδησία. Ή ἐθνική συνείδηση καθαρίστηκε στό καμίνι τῆς σκλαβιᾶς καί τοῦ πόνου, ὅπως γίνεται μέ τό χρυσάφι. Λευθερώθηκε ἀπό τ' ἀλλότρια στοιχεῖα καί κραταιώθηκε...

Οι Σταυροφορίες εἶχαν φέρει σ' ἐπαφή τήν Ἀνατολή μέ τή Δύση. Ή κατάληψη τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπό τούς Φράγκους στά 1204, ἐνεργεῖ στήν πρόσμειξη νέων ἀλλότριων στοιχείων.

Σύμφωνα μέ τούς εἰδικούς, ὁ Έλληνισμός δέχθηκε ποικίλες ἐπιδράσεις καί διάφορα λογοτεχνικά στοιχεῖα ἀπό τήν Ἀνατολή καί ἀπό τή Δύση. Ὁχι δημος κατά τρόπο μιμητικό καί στενό. Ἀντιθέτως, προσάρμοσε κι ὀφομοίωσε τά στοιχεῖα αὐτά στή δική του νοοτροπία,

τά ἥθη, τά ἔθιμα καί τίς παραδόσεις του. Τά διάφορα τοῦτα στοιχεῖα χάνουν τόν ξενικό χαρακτῆρα τους καί ἀφομοιώνονται ἀπό τό ἔλληνικό δυναμικό πνεῦμα. Καί συμβάλλουν στή δημιουργία μιᾶς καθαρά νέας ἔλληνικῆς παραδόσεως⁽¹⁾.

Ἡ νεότερη γλῶσσα μας διαμορφώθηκε πρίν ἀπό τόν 10^ο αἰῶνα, πρίν ἀπό τήν ἐπικοινωνία μας μέ τούς Σλάβους, τούς Ἰταλούς καί τούς Τούρκους⁽²⁾. «Μετά τόν φωτισμό τῶν Ρώσων ὀλοκληρώθηκε ὁ ἐκχριστιανισμός τοῦ Εὔξείνου Πόντου, πραγματοποιήθηκε δηλαδή τό μεγαλόπυρο σχέδιο τοῦ Πατριάρχη Φωτίου νά ἀναδεῖξει τόν ἄξενο αὐτό πόντο σέ φιλόξενο καί εύσεβη»⁽³⁾.

2. Ὁ ἀσιατικός κίνδυνος

Ὁ αἰώνιος ἀσιατικός κίνδυνος συνεχίζεται καί στούς βυζαντινούς χρόνους. Κορυφώνεται στά 1453, μέ τό πάρσιμο τῆς Πόλης. Ὁ ἀσιατικός βαρβαρισμός

(1) Βυζαντινή Ποίηση, ἐπιμέλεια Γεωργίου Θ. Ζώρα, Βασική Βιβλιοθήκη «Ἀετοῦ», ἀριθμ. 1, σελ. 9.

(2) Γ. Χατζιδάκη, Μεσαιωνικά καί Νέα Έλληνικά, ἐν 'Αθήναις 1905, τόμ. Α', σελ. 480.

(3) Ἐλένη Γλύκατζη – Ἀρβελέρ, «Γιατί τό Βυζάντιο», ἔκδοση 'Ελληνικά Γράμματα, σελ. 210.

είχε νικηθεί στόν Μαραθώνα, στή Σαλαμίνα, στίς Θερμοπύλες, στίς Πλαταιές. Καί σώθηκε ή αξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου. Στή βυζαντινή περίοδο ή ἀνθρώπινη αξιοπρέπεια προμαχούσε γιά τό Χριστιανισμό καί τήν Εὐρώπη.

Τά Γράμματα καί οι Τέχνες ἀναπτύσσονται καί καρποφοροῦν. Μάλιστα, ύπηρχε ή πεποίθηση ὅτι «ἡ Κωνσταντινούπολη περιέκλειε στά τείχη της τά 2/3 τῶν θησαυρῶν ὅλου τοῦ κόσμου»⁽⁴⁾. Ισως αὐτό νά ὁδήγησε τά στήφη τῶν σταυροφόρων, πού ὅπως λένε ἀραβικές πηγές, «δέν ἐνδιαφέρονταν, παρά γιά τὸν χρυσό καί τὸν ὑλικὸν πλοῦτο, στήν κατάκτηση τῆς Πόλης καί στή λεηλασία τοῦ 1204»⁽⁵⁾. Γυμνή ή ἐπιδρομή ἀπό ἰδεολογικούς ή θρησκευτικούς λόγους. Όλόφροτη ἀπό ὑλιστικά συμφέροντα καί διάθεση γιά πλιάτσικο! Τό σπέρμα τῶν Σταυροφοριῶν!...

Δέν εἶναι ή πρώτη φορά πού τό Βυζάντιο καί ὁ Ἑλληνισμός ἀντιμετωπίζουν μέγα κίνδυνο. Στά μέσα τοῦ 8^{ον} αἰώνα, ή πανώλη εἶναι ή μεγάλη ἀπειλή. Στόν 9^{ον} αἰώνα, οἱ Ἀραβεῖς εἶναι ή ἀπειλή. Ἐχουμε ἐπανεύλημένες πολιορκίες ἀπό ἀραβικούς στόλους. Ἐκείνη τοῦ 717 εἶναι ή πιό ἀπειλητική. Οι πολιορκητές ἀπωθοῦνται ἀπό τό «ύγρο πῦρ» καί τό τσουνάμι πού ἀκολούθησε τήν ἔκρηξη τοῦ ἡφαιστείου τῆς Θήρας⁽⁶⁾. Ή ἀραβική ἀπειλή σχεδόν ἔξαφανίζεται. Ο στόλος τῆς καταβυθίζεται στή Μεσόγειο.

(4) Ἐλένη Γλύκατζη - Ἀρβελέρ, ὥ.π., σελ. 223.

(5) ὥ.π., σελ. 223.

(6) ὥ.π., σελ. 33.

“Ἄς θυμηθοῦμε καί τόν μεγάλο κίνδυνο πού διέτρεξε ή Πόλη ὅταν ὁ ἔχθρικός στρατός τήν πολιόρκησε ἀπό στεριά καί θάλασσα. Τότε τήν ἔσωσε ἡ Ὑπέρμαχος Στρατηγός, ή Θεοτόκος! Κι ὁ ἔντεχνος ποιητικός λόγος ἔγραψε τόν περίφημο Ἀκάθιστο Ὕμνο, πραγματικό μνημεῖο ἀξεπέραστο! “Οταν οἱ πιστοί ἀκοῦντε στό μισοσκόταδο τῶν ἐκκλησιῶν τό περίφημο ἔκενο κοντάκιο «Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τά νικητήρια...», σάν οὐρανόσταλτον παιάνα, φιγοῦν ἀπό συγκίνηση! Πόσες φορές δέν ἔσωσε τήν πόλη της ή Θεοτόκος. Πόσες φορές δέν λευτέρωσε τό λαό της ἀπό κάθε είδους κινδύνους. Κι ὁ λαός ἔκραζε ἀπ’ τά βάθη τῆς ψυχῆς του: Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε!...”

“Ω! Ναί! «Χαῖρε, δι’ ἡς ή χαρά ἐκκλάμψει/χαῖρε, δι’ ἡς ή ἀρά ἐκλεύψει/.../Χαῖρε, δι’ ἡς νεουργεῖται ή κτίσις/χαῖρε, δι’ ἡς βρεφουργεῖται ὁ Κτίστης...».

‘Ο βυζαντινός πατριωτισμός, ὡς ἔκφραση τῆς πολυεθνικότητας, γνωρίζει καλά τήν πολιτιστική του δύναμη καί τήν ἔκφραζει μέ ἔργα τοῦ λόγου ή τῆς τέχνης. Γιά ἄλλη μιά φορά, βγαίνει ἀπό τήν κρίση μέ σχεδόν ἀλώβητη καί μέ διαμορφωμένη τήν ἐθνική καί πολιτιστική του ταυτότητα.

‘Ο αύτοκράτορας Ἡράκλειος ἀπώθησε τελικά τούς βαρβάρους, πού εἶχαν στρατοπεδεύσει μπροστά στά τείχη τῆς Κωνσταντινούπολης, κι ἔσωσε τήν Πόλη. Οι νίκες του προχωροῦν γοργά ἔτσι πού «ὅλα ἔδειχναν ὅτι εἶχε ἴδρυθεῖ μιᾶ φωμαλήκη χριστιανική αὐτοκρατορία στήν Ἀνατολή». Ή φήμη τοῦ Ἡράκλειον ἀπλώνεται δυναμική καί λάμπουσα παντοῦ, ἔτσι «πού ἐπισκίασε τή

φήμη τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀκόμα καὶ τοῦ Κωνσταντίνου»⁽⁷⁾.

3. Ἀλωσηὶ καὶ θρῆνος

Κάποτε ἡ Αύτοκρατορία φτάνει στό τέλος της. Οἱ ἔξωτερικοὶ καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ ἔχθροι τήν γονατίζουν. Ἡ 29^η Μαΐου 1453 εἶναι ἡ τελευταία μέρα τοῦ δράματος. Ἡ Πόλη πάρθηκε ἀπ' τούς ἀλλόπιστους. Τό κέντρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ὁρθοδοξίας καταλύνεται. Παντοῦ «θρῆνος, κλαυθμός καὶ ὀδυρμός καὶ στεναγμός καὶ λύπη, θλῖψις ἀπαραμύθητος ἔπεσε τοῖς Ρωμαῖοις! Εχάσασν τό σπίτιν τους, τὴν πόλιν τὴν ἀγίαν, τό θάρρος καὶ τό καύχημα καὶ τὴν ἀπαντοχὴν τους».

Ο θρῆνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἔνας ἀπ' τοὺς πολλούς θρῆνους πού γράφτηκαν τότε. Σχεδόν ἀμέσως μετά τήν ἄλωση ἥ καὶ ὑστερότερα. «Οἱ λοι σχεδόν εἶναι γραμμένοι σέ δεκαπενταύλαβο, περισσότερο ἀνομοιοκατάληκτο.

Σύμφωνα μέ τό κείμενο, ἡ Πόλη «ἡχυμαλωτίσθη ὑπό τῶν Τούρκων ἔτει αυνγ' μηνὶ Μαΐῳ κθ' ἡμέρᾳ Τριτή, ὡρα πρώτη τῆς ἡμέρας». Ο θρηνητικός αὐτός λόγος ἀναφέρεται στήν Κωνσταντινούπολη, στό βασιλιά, στά μοναστήρια, στ' ἄγια λείψανα, στούς ωρτορεῖς, στούς φάλτες, στούς ὑμνοποιούς, στούς διδασκάλους, στούς ἄρχοντες, στή συμφροδά καὶ στήν αἰχμαλωσία «όπού συνέβη τῆς ταπεινῆς τῆς Πόλης...».

(7) Ἐλένη Γλύκατζη – Ἀρβελέρ, «Ἡ Πολιτική Ἰδεολογία τῆς Βυζαντινῆς Αύτοκρατορίας», ἐκδόσεις Ψυχογιός Α.Ε., Ἀθῆνα 1997, σελ. 33.

«Ποῦ ναι λοιπόν τά λείψανα, ποῦ αἱ ἀγίαι εἰκόνες; / Η Ὁδηγήτρια ἡ κυρά, ἡ δέσποινα τοῦ κόσμου; / ... / Ποῦ ἔναιν οἱ φιλόσοφοι, ρητορικοὶ Ρωμαῖοι; / Ποῦ οἱ νηστεῖς Ρωμαίων τε παπάδων, ἡγουμένων, / νέων, γερόντων ἀληθῶς ὄμοῦ δέ καὶ Λατίνων; / Τά τρίμερα τῶν Χριστιανῶν, Θεέ μου, δέν τά θέλεις; / ... / Τίς εἶδε ἥ τίς ἥκουσε ποτέ του τέτοιον πρᾶγμα, / οἱ ἀσεβεῖς νά πάρουσι τό σπίτιν τῶν ἀγίων / νά σέ δοξάζουν, Κύριε, οἱ Τούρκοι σοδομίτες; ... ». «Οταν πάρθηκε ἡ Πόλη, οἱ κατακτητές μετατρέψανε τήν Ἀγία Σοφιά, τό Σπίτι τοῦ Θεοῦ, σέ τζαμι.

4. Ἐκείνη ἡ μέρα ἡ σκοτεινή...

Ἡ μέρα τῆς ἄλωσης ἦταν μαύρη Τρίτη, ἀστραποκαμμένη, «έχασε μάνα τό παιδί καὶ τό παιδίν τήν μάνναν καὶ τῶν κυρούδων τά παιδιά ὑπάν ἀσβολωμένα, / δεμέν' ἀπό τόν σφόδνα, ὅλ' ἀλυσοδεμένα, / δεμέν' ἀπό τόν τράχηλον καὶ τό οὐαί φωνάζουν, / μέ τήν τρομάραν τήν πολλήν, μέ θρηνισμόν καρδίας / ... / βλέπονταν ἐμπρός καὶ πίσω των, μή νά δοῦν τούς γονεῖς των / καὶ βλέπονταν τούς πατέρες των ἐξάγκων δεμένους ...».

Ο λόγος θά ὅθει στίς μάννες. «Οἱ μάννες οἱ ταλαιπωρεῖς ὑπάν ξεγυμνωμένες / ... / πλούσιες, φτωχές ἀνάκατα, μέ τό σκοινί δεμένες ...». Η εἰκόνα συμπληρώνεται μέ τόν ἀλυσοδεμένο πατέρα, μέ δυό «ἀδελφάδες εύμορφες» καὶ «τό δάκρυν τό ἀστάλαχτον». Είχαν στερέψει ἀπό δάκρυα τά μάτια καὶ μόνο «ο βοϊσμός κλαμμάτου» ἀκουγόταν.

Αν οἱ θρῆνοι εἶναι φροτισμένοι ἀπό ἐμνικοθρησκευτική φρότιση, ἐκείνη ἡ μέρα ἦταν κατάμαυρη. Η συνείδηση τοῦ

Γένους συνθλιβόταν στό μαῦρο σύγνεφο της ἀλώσεως τῶν ιερῶν. Τήν Ἀγία Τράπεζα στήν Ἀγιά Σοφιά δέν εἶχαν προλάβει νά τήν πάρουν. Δέν ἥρθε καρδάβι από τή Φραγκιά νά τήν παραλάβει, νά μήν «τήν πάρουν τά σκυλιά καί μᾶς τή μαγαράσουν».

Δέν ξέρουμε ποῦ πετάχθηκε ή Ἀγία Τράπεζα, δταν κάμανε τζαμί τήν Ἀγιά Σοφιά. Ἡ νεοελληνική Μοῆσα, μέ το κοντύλι τοῦ Γ. Δροσίνη, μᾶς λέει πώς βρίσκεται στά βάθη τής θάλασσας καί πάως «θά βγεῖ στ' ἀκρογιάλι». Γιά τόν ποιητή, ή Ἀγία Τράπεζα φορτώθηκε σ' ἔνα καρδάβι πρίν προλάβουν οι ἐχθροί νά τήν κουρσέψουν. Μ' ἄξαφνα κι ἐνῶ ή θάλασσα ηταν γαλήνια, τό καρδάβι βιούλιαξε. Στόν ἀφρό ἀνέβηκαν στάλες λάδι. Καί γίνανε γιατρικό γιά τά μάτια. Στό βυθό ή Ἀγία Τράπεζα «σέρνεται, κυλιέται ἀγάλι - ἀγάλι./Κι ὅταν ξαναγίνει ή Πόλη ἐλεύθερη/θά βγεῖ στ' ἀκρογιάλι» (Γ. Δροσίνη, «Ἡ Ἀγία Τράπεζα»).

Ο Ἰωάννης Πολέμης, στό ποίημά του «Τό Δισκοπότηρο τής Ἀγιά Σοφιᾶς», μᾶς λέει δτι «ἡ Ὁραία Πύλη θά κλειστεῖ/καί θά γκρεμιστεῖ κι ἡ Ἀγιά Τράπεζα». Τό ἄγιο δισκοπότηρο, μέ τή Θεία Κοινωνία, πού «μόνο ὁ βασιλιάς μας ἔκοινώνησε», θά φτερουγίσει στά Οὐράνια. «Θά μεταλαβαίνουν οἱ ψυχές/τῶν μαρτύρων, πού ἔχναν τό αἷμα τῶν/καί θ' ἀκούει ἀνήκουστες εὐχές/τ' ἀχτινοδεμένο δισκοπότηρο/ἀπό τῶν μαρτύρων τίς ψυχές./Ως πού νά ὢθει ή ὥρα κι ή στιγμή/πού θέ ν' ἀκούστοῦν οἱ εὐχές οἱ ἀνήκουστες/νά τό ξαναφέρουν μέ τιμή/τ' ἀχτινοδεμένο δισκοπότηρο...».

Στό «θρῆνος καί Κλαυθμός περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως», ό ύστεροβιζαντινός ποιητής ἐκφράζει τή βαθιά θλίψη του γιά τή μετατροπή σέ τζαμί τής Ἀγιά Σοφιᾶς: «Πῶς δύνασαι, μακρόθυμε, ν' ἀκούεις βλασφημίας/μέσα στόν περιβόητον ναόν τόν τῆς Σοφίας,/τοῦ Μεμίτη τήν φωνήν νά ψάλλουν, νά μιλοῦσιν,/καί πίστιν τήν ὁρθόδοξον νά τήν καταπατοῦσιν;/Τό γένος πού σέ προσκυνεῖ καί ώς Θεόν λατρεύει,/αὐτός ό μιαρώτατος σκλαβεύει καί τουρκεύει...».

Ο ποιητής ἀφηγεῖται τόν ἔξισλαμισμό τῶν παιδιῶν, πού ἀρπάζουνε ἀπ' τίς μητρικές ἀγκαλιές, τούς διωγμούς τῶν Χριστιανῶν. Κι δταν, ό ἀπελπισμός κορυφωθεῖ, θ' ἀκουστεῖ ό λόγος τοῦ Θεοῦ! «Ἐγώ είμι, ἐγέρθητε, τίποτε μή φοβήσθε/μόνον νά μέ δοξάζετε καί ἔξιμολογησθε»⁽⁸⁾.

Τήν Ἐξιμολόγηση καί τή Θ. Μετάληψη τίς συναντᾶμε καί σέ κατοπινά δημοτικά τραγούδια: «παιδιά, γιά μεταλάβετε, γιά ξιμολογηθεῖτε/δέν εἰν' ό περσινός καιρός κι ό φετεινός χειμῶνας./Μᾶς ἥρθε ή ἀνοιξη πικρή, τό καλοκαΐρι μαῦρο,/γιατί σηκώθει πόλεμος καί πολεμᾶν τούς Τούρκους./Νά διώξουμ' ὅλη τήν Τουρκιά η νά χαθοῦμε οὐλοί». Τό χρέος σήμερα είναι ή ἐγρήγορση στά ἐθνικά καί πνευματικά θέματα! Η Ἀγία Τράπεζα τοῦ Νέου Ελληνισμοῦ! Πάνω τής ἄς ἀποθέσουμε τά ιερά καί τά ὄσια

(8) «Θρῆνος καί Κλαυθμός περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως», στίχοι: 2525-8, 2551-2, «Βυζαντινή Ποίηση», ἐπιμέλεια Γεωργίου Θ. Ζώρα, Βασική Βιβλιοθήκη «Ἄετοῦ», ἀριθ. 1, σελίδες 211 καί 212.

τῆς Φυλῆς, μαζί με τό Μέλλον τοῦ τόπου...

5. Ὁ, Κωνσταντῖνε βασιλεῦ...

Ο τελευταῖος αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου θρηνεῖται ώς κακορίζικος. «Ὦ, Κωνσταντῖνε βασιλεῦ, κακόν φιξιόν πού ἔχεις/καὶ τύχην πάνυ βλαβερήν, μοῖραν ἀτυχεστάτην/καὶ σκοτεινήν καὶ δολερήν, ἀστραποκαημένην! Νά ἔχειν ἀστράψειν ό οὐρανός, νά ἔχει καεῖ ή ὥρα/ὅταν ἐσύ βασιλευσας ἐκείνην τήν ήμέραν./.../Νά ἔχειν ἀστράψει ό οὐρανός, νά ἔχει καγεῖ ή ὥρα/ὅταν ἐδόθην ή βουλή στῆς Πόλης τό παλάτιν/καὶ βασιλέαν σ' ἔστεψαν εἰς τήν Ἀγίαν Σοφίαν./.../”*Ηλιος*, σελήνη μηδαμοῦ νά μ' είχαν ἀνατείλειν/καὶ τέτοια μέρα μελανή νά μ' είχεν ξημερώσει.

Τιτανίημέρα δίσεκτη, μαύρη, καταραμένη!...

Κάποτε ή Πόλη ήταν λαμπρό ἀστέρι τ' οὐρανοῦ, «ἄστρον τῆς Ἀφροδίτης/αὐγερινός λαμπρότατος όπου φεγγες στόν κόσμον,/όπού φεγγες κι ἐδρόσισες ὅλην τήν οίκουμένην/κι ἐλάμπουνες τήν Γένουνθαν καὶ τήν Ἀλαμανίαν/καὶ πέρα τήν Ἀνατολήν καὶ τήν Ἀντιοχείαν./.../Μά τώρα ἐσκλαβώθηκες, οἴμοι, ἐγνεις δούλη».

«Ἡ Ἀφροδίτη ἔστεκε τά δάκρυα γεμισμένη,/νά κλαίη νέους εῦμορφους, κοράσια ώραιωμένα».

6. Τό κλειδί τῆς Ρωμιοσύνης

Ο ποιητής δέν παραλείπει νά καυτηριάσει τή συμπεριφορά τῆς Δύσης, τῶν ἀφεντάδων τῆς Φραγκιάς, πού δέν βοηθήσανε τήν πόλη. Οι ἐκκλησιές μαγαρι-

στήκανε η γίνανε τζαμιά. Οι μοναχοί γίνανε δοῦλοι. Οι ρήτορες καὶ οἱ σοφοί φεύγουνε γιά τή Δύση, ὅσοι προλάβανε.

Ο ποιητής θρηνεῖ: «Σκοτίζει μου τόν λογισμόν ό χαλασμός τῆς Πόλης/καὶ τό πολύν της τό κακόν πᾶς νά εβγή στόν κόσμον! Καί πῶς νά μή σκοτίζει τό λογισμό τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν «ή Πόλη ήτον τό σπαθίν, ή Πόλις τό κοντάριν,/ή Πόλις ήτον τό κλειδίν τῆς Ρωμανίας ὅλης/κι ἐκλείδωνε κι ἐσφάλιζεν ὅλην τήν Ρωμανίαν,/καὶ ὅλον τό Ἀρτζιπέλαγος ἐσφικτοκλείδωνέν το» καὶ σήμερα κείτεται ἄπνοη, σχεδόν ἀποθαμένη.

Γιά τόν ποιητή, ή Πόλη ἔφτασε σέ τούτη τήν κατάντια ἀπό τίς πολλές ἀμαρτίες τῶν κατοίκων της: «Αἱ ἀμαρτίες μου οἱ πολλές, τό προξενήσαν τοῦτο/καὶ διά τά κρίματα ήμῶν τήν ἐπήρωαν οἱ Τοῦρκοι».

Ποιές ήταν οἱ ἀμαρτίες; «Οἱ τέχνες τῶν Χριστιανῶν καὶ τά καμώματά των,/οἱ δημηγερσίες, διαβολές, ἀλλά καὶ πονηρίες,/τόν ποταμόν τόν πύρινον ἔβαλαν εἰς τήν Πόλιν/.../ἀμποί οἱ Τοῦρκοι ού δύνονταν νά πάρουν τέτοια χώρα». Τό ἐλληνικό σαράκι, ό φυόνος, σαρακόφαγε τά θεμέλιά της, ἀλλοίωσε τήν θρησκευτική καὶ τήν ἐθνική της συνείδηση.

Δέν ήταν ή στρατιωτική ύπεροχή τοῦ ἐχθροῦ πού νίκησε τήν Πόλη. Ό ποιητής μᾶς τό λέει καθαρά: «Τοῦτο λέω νά ξεύρετε, ἀρχοντες τοῦ πολέμου,/δέν ἔχει τόσην δύναμιν ό Τούρκος σάν τό λέγοντα...».

7. Ο μέγας φόβος

Δέν ἔπειτε λοιπόν οἱ κεφαλές τοῦ τότε κόσμου, κυρίως τῆς Δύσης, ν' ἀ-

φήσουν τόν Τοῦρκο νά ριζώσει στήν Πόλη. Ήταν κταστροφικό γιά τόν πολιτισμό καί τήν άνθρωπότητα. 'Ο ποιητής λέει, ύπάρχει φόβος μέγας νά ριζώσει ό απιστος στήν Πόλη: «Λοιπόν μηδέν άφησετε τόν Τούρκον νά ριζώσῃ/ εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν, ὅτ' εἶναι φόβος μέγας,/τό όποῖον πού ξεύρετε καί οὐδέν τό άναφέρω». "Ομως τόν άφησαν!...

Τέτοιος φόβος πιάνει τόν ποιητή στή σκέψη νά ριζώσει ό βάρβαρος στήν Πόλη, πού δέν θέλει μήτε νά τ' άναφέρει. Καί ή σκέψη άκόμα τόν τρομάζει! Κάνει έκκληση σέ δύλους, σ' άφέντες, ρηγάδες, μεγιστάνες, νά μήν άφησουν τήν πόλη στῶν άσεβῶν τά χέρια. «Έγρηγορα μέ τό σπαθίν, μετά θυμόν νά πᾶτε/ καί νά τόν πολεμήσετε καί πλέον μή άργεῖτε...».

Σήμερα, πού ή έλληνικότητά μας κινδυνεύει καί τό έλληνικό κράτος βρίσεκται σέ κίνδυνο ύπαρξιακό, τούτοι οι λόγοι παίρνουν έπικαιρικό χαρακτήρα. Ή αύτογνωσία τοῦ χρέους εἶναι πάντα έπίκαιρη, άλλα σήμερα έπιτακτική. Ή «Δέηση» τοῦ Ἀγγελου Σικελιανοῦ μᾶς τό θυμίζει σέ κάποιους στίχους της, ίσως μέ πλάγιο λόγο: «Ἄκου κι εὐλόγα· ώς στάχνα γίναμε δύοι/στό μεγάλο, ἄξαφνό σου δροσοβόλι./Κατέβα, Δίκαιε, σάλεψε στήν Πόλη./Κάμε ν' ἀκούσουμε, ν' ακούσουμε δύοι/καί τῆς Ἀγιά Σοφιᾶς Σου τήν καμπάνα!». Αύτή ή καμπάνα έκφραζει, άντιπροσωπεύει, άντηχει τή συνέχεια τής Γένους, τής Γλώσσας, τής Ἐλληνικότητας, τής Αύτοσυνειδησίας, τοῦ Χρέους!...

Γιά τήν νεοελληνική Μοῦσα, ή έλληνικότητα δέν εἶναι παρά μία προσευχή: «"Ολα προσεύχονται! Καί γῇ καί ουρανός κι ἀστέρια/καί τά πουλιά πού ἔχουνε στά σύννεφα λημέρια!.../Τό χέρι τοῦ μικροῦ παιδιοῦ προσεύχεται κι ἐκεῖνο,/ὅταν ἀνοίγει τό κλουβί στό σκλαβωμένο σπίνο!/Προσεύχεσαι, ὅταν ζητᾶς ψωμί γιά ξένο στόμα/κι δταν θυμᾶσαι τούς νεκρούς πού κείτονται στό χῶμα...» (Αχιλλέας Παράσχος, «"Ολα Προσεύχονται»). Θά προσθέταμε: «Ολα προσεύχονται, ὅταν ή έθνική μνήμη κρατάει άναμμένη τή λαμπάδα τῆς ιστορικότητας καί δέν λιποτακτεῖ άπό τό Χρέος!...

8. Έπίλογος

Σ' ένα θρήνο διαβάζουμε τούτους τούς εξαίσιους στίχους: «Ο μέγας Ιουστινιανός, ἀν ἥθελε ξυπνήσει, /ἥθελε χύσει δάκρυα ἀμετρα ύπερ φύσιν, /νά κλαύσει καί νά λυπηθεῖ τό ἔργον τῶν χειρῶν του, /τό πᾶς ἐκνοιεύθηκαν νῦν ὑπό τῶν ἔχθρῶν του. /Ποῦ τῆς Βλαχέρνας ὁ ναός, ή βρύσις τῶν θαυμάτων/έξ οὗ ἀπολαμβάνομεν πηγήν τῶν ίαμάτων; /Ποῦ εἶν' τά σπουδαστήρια κι η γνῶσις τῶν γραμμάτων/καί τῆς σοφίας ή πηγή, βάθος τῶν νοημάτων; /Ποῦ εἶναι οἱ σχολιαστικοί μέ τήν πολλήν σοφίαν, /αύτοί όπ' ἐστερέωσαν τήν πίστιν τήν ἀγίαν, /όπ' ἔτρεχαν σάν ποταμοί, σάν βρύσες ἀναβλοῦσαν, /οὐλα τ' ἀστρα τ' οὐρανοῦ μέ γνῶσιν ἐμελετοῦσαν».

Ποῦ εἶναι οἱ Τρισμέγιστοι Φωστήρες, πού ἀρδεύσανε τήν Οίκουμένη μέ τοῦ Θείου Λόγου τά νάματα! «Κλαύσατε καί θρηνήσατε Σοφίαν τήν ἀγίαν...». Ό

θρῆνος θά εἶν' ἀνώφελος ἂν δέν ἀνδρώσει τήν αὐτογνωσία.

Σημαδιακός ό Μάης γιά τήν Κωνσταντινούπολη! Μάης ήταν ὅταν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τή διάλεξε γιά πρωτεύουσα τοῦ νέου κράτους του, τότε στά 330. Μάης, ὅταν ἔσβησε τό φῶς της, στά 1453. Πάνω ἀπό χίλια χρόνια κράτησε «ὁ βίος τῆς παγκόσμιας αὐτοκρατορίας τοῦ μεσαιωνικοῦ ἐλληνισμοῦ»⁽⁹⁾.

Αὐτός ό ἐλληνισμός καλλιέργησε γιά αἰώνες τά Γράμματα καί γενικά τό Πνεῦμα! Ἀπό ὅδω περνάει ή ἔννοια «Εὐρώπη», δπως τήν ὅρισε ὁ Paul Valéry. Δέν πήδηξε ἀπό τήν Ἀρχαία Ἐλλάδα στήν Εὐρώπη, δπως θέλουν κάποιοι. Πέρασε καί στάθηκε στήν Ἀγιά Σοφιά!...

Ἡ μεσαιωνική ἐλληνική αὐτοκρατορία ήταν ή πρώτη αὐτοκρατορία στόν εὐρωπαϊκό χώρο. Αὐτό καμπανίζει ή Ἀγιά Σοφιά «μέ τά τετρακόσια σήμαντρα κι εξηνταδυό καμπάνες». Αὐτό καμπανίζει καί θά καμπανίζει ή ἐθνική συνείδηση!

9. Υστερούχαφο

Τήν ὡρα πού χαράζονταν τοῦτες οἱ γραμμές, ή Πατρίδα μας περνοῦσε τόν ἔσχατο κίνδυνο τῆς ἀπαξιώσεως καί τοῦ διεθνοῦς χλευασμοῦ. Ὅπως τότε, τόν καιρό τῆς ἀλώσεως, πού οί «σύμμαχοι», οἱ πονηροί «Βενετζιάνοι» δέν στέρεαν σέ βοήθεια, ἀλλ' ἀναζητοῦσαν συμμαχίες τόσο μέ τούς Βυζαντινούς, δσο καί μέ τούς Τούρκους.

(9) Ἐλένη Γλύκατζη - Ἀρβελέρ, «Γιατί τό Βυζάντιο», ὥ.π., σελ. 67.

«Ω Βενετζιάνοι πονηροί, μέ τήν πολλήν σας γνῶσιν.../ἀγάπην πάντα θέλετε μέ ἔχθρούς καί μέ φίλους/καί δι' αὐτό νά κάμετε πάντας νά ναι φίλοι/άμαχη δέ μέ τούς ἔχθρούς καί μέ τούς ἀλλοφύλους».

Καί τότε καί τώρα «Τρία πράγματα ἔχάλασαν τήν Ρωμανίαν ὅλην:/ό φθόνος, ή φιλαργυρία καί ή κενή ἐλπίδα»...

Οι πολιτικές ἔχθρες ἔξωθιστον καί σήμερα στά ἔσχατα τήν Πατρίδα, προαιώνια ἐλληνική νόσος! Ἡ φιλαργυρία μέ μορφή διασπάθισης τοῦ δημοσίου χρήματος η κυρίως συνάψεως οἰκονομικῶν συμβάσεων, μέ δρους πού νά δίνουν γερό μπαξίσι, κάτω ἀπό τό τραπέζι, στούς ὑπογράφοντες, νεοελληνική νόσος καί τοῦτο! Καί η κενή, η φρούρδα ἐλπίδα δτι οι ἄλλοι τῆς Εὐρώπης θά σταθοῦν στό πλευρό μας. Κι ἐμεῖς τούς πιστεύουμε! Κι ὁ Λαός τούς πιστεύει. Κι ἄς φωνάζει ὁ ἐθνικός μας ποιητής, ὁ Διονύσιος Σολωμός: «Δυστυχισμένε μου Λαέ, καλέ κι ἡγαπημένε,/πάντοτ' εύκολοπίστευτε καί πάντα προδομένε!».

Ναί, δπως καί τότε, ἔτσι καί τώρα, «Τρία πράγματα ἔχάλασαν τήν Ρωμανίαν ὅλην:/ό φθόνος, ή φιλαργυρία καί η κενή ἐλπίδα». Ἀν τό πιστέψουμε, θά ὁδηγηθοῦμε στήν αὐτοσυνειδησία. Καί θά λυτρωθοῦμε!... Κι ἄς ἀφήσουμε τούς πονηρούς Βενετζιάνονς νά μηχανεύονται. Ἀς ἀφήσουμε τούς σπονηρούς Εὐρώπωνίτες νά μηχανορραφοῦν. Ὅμως ἄς ἀκούσουν τόν Καβάφη: «Σ' Ἐλληνας σάν κι ἐμᾶς, δέν κάνουν τέτοιες μικροπρέπειες!... Δέν κάνουν. ὅχι! Δέν κάνουν!...

ΝΙΚΟΣ Θ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Μάιος. Καί ή σκέψη τρέχει αἰώνες πίσω. Στήν ἀποφράδα, ἡμέρα τῆς 29ης Μαΐου 1453. Τήν ἡμέρα πού ἀκούστηκε ἡ φοβερή κραυγή: «Ἐάλω ἡ Πόλις» καί ἔσβησε ἡ χιλιόχρονη Βυζαντινή, Ἐλληνική μας Αὐτοκρατορία!

Πρέπει νά ποῦμε ἐδῶ ὅτι ἔστω καί ἄν κάποιοι ἔνοι θέλουν νά τήν ἀγνοοῦν καί τήν μνημονεύουν στά ἐγχειρίδια τῆς ἱστορίας τους σέ λίγες γραμμές (ώς τούς ἀπογόνους τοῦ ἰδρυτοῦ της Μεγάλου Κωνσταντίνου!) ὑπάρχουν καί διάσημοι Εὐδωπαῖοι ἱστορικοί πού δέν ἐδίστασαν νά ποῦν τήν ἀλήθεια γιά τήν μεγαλωσύνη αὐτῆς τῆς Αὐτοκρατορίας. Παλαιότεροι, Κάρολος Ντήλ, Ὁστρογόχοφσκι, Βασίλιεφ, Ράνσιμαν, Λεμέρκ καί νεώτεροι Μόρισον, Μάνγκο, ἡ Ἐλληνίδα Γλύκατζη, Ἀρβελέρ, ὁ Μισέλ Καπλάν κ.ἄ. Καί δίνουν τήν πρέπουσα ἀπάντησι, ὅχι μόνο στούς ἔνοντος ἀλλά καί σέ κάποιους Ἐλληνες πού ἀρνοῦνται πεισματικά τό ἔνδοξο αὐτό παρελθόν καί ἔχουν μείνει στήν ἀρχαία Ἐλλάδα. Καί ἄλλους, πού ἀρνοῦνται καί τήν ἀρχαία Ἐλλάδα καί τόν τίτλο (ναί, τίτλο, ὅχι ὄνομα) Ἐλληνες!

Ἄλλα ἄς ἐπανέλθουμε στό θέμα μας, στήν Βυζαντινή Αὐτοκρατορία. Ἐστω καί ἄν σήμερα δέν ὑπάρχουν πιά ἐρείσματα γιά νά θυμόμαστε τό «πάλι μέ

χρόνια, μέ καιρούς, πάλι δικά μας θάναι», ἐν τούτοις, ἡ χιλιόχρονη αὐτή Αὐτοκρατορία δέν παύει νά εἶναι γιά μᾶς ἔνα ἵστορικό παρελθόν. Καί ή ἵστορία τροφοδοτεῖ τούς λαούς. Τούς δίνει τά πρότυπα, γιά νά φτειάξουν τή ζωή τους. Τούς δίνει ύποδείγματα συμπεριφορᾶς. Ὡστε, εὔτε μεγάλοι εὔτε μικροί, νά εἶναι δημιουργικοί καί νά τιμοῦν τό ὄντα πού ἔχουν κληρονομήσει. Καί μέχρι σήμερα τό ἀποδείξαμε καί ώς ἄτομα, στόν τόπο μας καί ἀλλού, καί ώς Ἐθνος. Μακάρι νά ἐλειπαν κάποια κακά παραδείγματα δημοσίων ἀνδρῶν. Καί δυστυχῶς δέν εἶναι λίγα.

Σέ κάποιο ἄρθρο πού διάβασα προσφάτως, είδα μιά μιά εἰδηση πού εἶχα ἔαναδιαβάσει πρό καιροῦ. Στίς 19 Σεπτεμβρίου 2010 θά λειτουργηθῇ γιά πρώτη φορά μετά τήν 29ην Μαΐου τοῦ 1453 ὁ Ναός τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας στήν Κωνσταντινούπολη. Αὐτό εἶναι στό πρόγαμμα τοῦ ἐορτασμοῦ της ώς πολιτιστικῆς πρωτεύουσας τῆς Εὐρώπης, ἄν καί δέν ἔχει ἀκόμη ἐνταχθῆ ἡ Τουρκία σ' αὐτήν. Καί ἀσχέτως μέ τούς θρύλους, θά εἶναι μιά μέρα πού θά μᾶς γεμίσει συγκίνησι καί ἴερη καύχησι, καθώς θά ἔαναξήσουμε κάποιες ὠρες πού θά μᾶς φέρουν πίσω στό παρελθόν. Καί μάλιστα στό θρησκευτικό παρελθόν, πού ἦταν ἡ πεμπτονόσιά τῆς Βυζαντινῆς μας Αὐτοκρατορίας.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΡΓΑ ΕΜΠΡΑΚΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Στό προηγούμενο τεῦχος τοῦ μηνός 'Απριλίου τῶν «'Ακτίνων» ἔγινε ἀναφορά στό ποιμαντικό ἔργο τῆς 'Αδελφότητος Θεολόγων «ΖΩΗ» καί συγκεκριμένα στήν ἐπὶ ἔνα αἰώνα συνεχῇ ἔκδοση τοῦ ὁμιλούμενου θρησκευτικοῦ φύλλου, τό ὅποῖον κατά κύριον λόγον καλλιεργεῖ τήν ἐσωτερικήν πνευματικήν ζωήν τῶν ἀναγνωστῶν του. καί τό ἔργο αὐτό τοῦ πνευματικοῦ γραπτοῦ λόγου ἐπεκτείνεται καί σέ ἄλλους εἰδικώτερους τομεῖς μὲ τήν ἔκδοση καί τῶν ἄλλων περιοδικῶν, ὅπως τοῦ ἀνά χείρας περιοδικοῦ τῶν «'Ακτίνων» γιά τό μορφωμένο κοινό, «ἡ Ἑλληνοχριστιανική Ἀγωγή» γιά τούς ἐκπαιδευτικούς «ἡ Ζωή τοῦ Παιδιοῦ» γιά τήν ἐλληνικήν νεότητα, περιοδικά τά ὅποια διάγονυν δεκαετίες κυκλοφορίας μὲ εὐρύτατο κύκλῳ ἀναγνωστῶν.

Ομως τό πνευματικό αὐτό ἔργο δέν περιορίζεται στήν καθ' οίονδήποτε τρόπον διάδωση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ἐπεκτείνεται καί σέ ἔργα ἐμπρακτῆς ἐφαρμογῆς τῶν εὐαγγελικῶν ἀρχῶν τῆς ἀγάπης καί τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης. Τό ἔργο τῆς Προνοίας τῶν Συνεργαζομένων Χριστιανικῶν Σωματείων «Ο 'Απόστολος Παῦλος» συνεχίζεται ἀπό τά χρόνια τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς μέχρι σήμερα μὲ διακρητικότητα καί χωρίς ἔξωθεν προβολή. Όμαδες κυριῶν

καί κυρίων ἔργαζονται στούς τομεῖς τῶν γυναικείων καί ἀνδρικῶν φυλακῶν ἐπί πολλά ἔτη (βλέπε τό βιβλίον τῆς κ. 'Αναστασίας Παπακωνσταντίνου: «55 χρόνια στό κελί τῆς φυλακισμένης»). Αύτά ὅλα εἶναι καρποί τοῦ εὐρυτέρου φιλανθρωπικοῦ ἔργου τό ὅποιον συντελεῖται στόν χώρο τοῦ Καρύτση 14. Στόν κύκλῳ αὐτόν τῶν φιλανθρωπικῶν ἔργων ἀνήκει καί τό ἀξιόλογο σωματεῖο «Βηθεσδᾶ» μέριμνα γιά τούς ἀναπήρους.

Ἡ προσπάθεια αὐτή ἔκεινησε ἀπό δεκαετίες πρὸν μὲ τούς ἀειμνήστους Σταῦρον Καλκανδῆ (ἀξιωματικόν τῆς Πολεμικῆς 'Αεροπορίας), τόν Κλήμη Στεφανίδη, τόν Παῦλον Κούλη, τόν Π. Στυλιανόπουλον, ἀνθρώπους μὲ εἰδικές ἀνάγκες καί τούς εὐεργέτες Γ. Φυτίλη, Π. Μοσχόπουλον καί Κώστα Γερακανάκη.

Τό ἔργο αὐτό τῆς Βηθεσδᾶ συμπαρίσταται στούς πονεμένους αὐτούς ἀνθρώπους, μὲ ἐπισκέψεις, λατρευτικές εὐκαιρίες, συνεστιάσεις, ἔκδοσιμές καί ἄλλες ἐνισχυτικές εὐκαιρίες. Εἶναι ἔργο παντός ἐπαίνου καί μιμήσεως.

Ὑπεύθυνα καί τεκμηριωμένα στοιχεῖα γιά τό ὅλον ἔργον τῆς Πρόνοιας τῶν Συνεργαζομένων Χριστιανικῶν Σωματείων «Ο 'Απόστολος Παῦλος» περιέχονται στό βιβλίο «Τό 'Οδοιπορικό τῆς Πρόνοιας» ἐκδόσεις «Η Δαμασκός» τό

όποιο έπιμελήθηκε ή κ. Ἀναστασία Παπακωνσταντίνου.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΟ BYZANTION

Κατ' αύτάς και μέχρι στίς 20 Ιουνίου έ.ξ. μία διεθνής έκθεση με έκθεμα από τήν ζωή και τήν τέχνη τῶν βυζαντινῶν λαμβάνει χώρα στήν Βόνη. Ἡ έκθεση αύτή πραγματοποιεῖται χάρη στή συμβολή 81 μουσείων, 150 έπιστημονικῶν συνεργατῶν καί τεσσάρων ἑτῶν σκληρῆς έργασίας. Ἀνάμεσα στά μουσεῖα αύτά συμμετέχουν καί τό Βυζαντινό, Χριστιανικό μουσεῖο Ἀθηνῶν, τό μουσεῖο Μπενάκη καί τό μουσεῖο Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἡ έκθεση εἶναι διηρημένη σέ δέκα σταθμούς. Πρόκειται γιά ἓνα νοερό ταξίδι, τό όποιο μπορεῖ νά ξεκινήσει από τήν πρωτεύουσα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καί νά συνεχισθεῖ στά διαφορετικά τμήματα τοῦ ἔκτεταμένου κράτους του, τά όποια ἀναδεικνύουν τήν κοινωνική, τήν ίστορική καί πολιτιστική ζωή τοῦ Βυζαντίου, ἔτοι ὅπως αύτή ἐξελισσόταν στίς πόλεις τῆς Αὐτοκρατορίας, στήν Ἔφεσο, στήν Ραβένα, στήν Θεσσαλονίκη, σέ μοναστήρια ὅπως στό Σινᾶ. Στήν έκθεση αύτή ὁ ἐπισκέπτης μπορεῖ νά λάβει γνώση γιά τίς σχέσεις τοῦ Βυζαντίου μέ τούς γειτονικούς λαούς, γιά τήν ἐξέλιξη τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καί τῆς ζωγραφικῆς στά χώραια χρόνια τῆς ίστορικῆς πορείας τῆς Αὐτοκρατορίας.

὾ολος ὁ πολιτισμός μέσα από ύπεροχα ψηφιδωτά, παπύρους, βιβλία, χρυσοποιίκιλτα ἄμφια, κοσμήματα, δόπλα, σκεύη, ἀντικείμενα καθημερινῆς χρή-

σεως καί είκόνες ἀπό τήν πρωτοβυζαντινή μέχρι τήν ύστεροβυζαντινή περίοδο, καί ὅλα αὐτά μαρτυροῦν πώς ὁ πολιτισμός αὐτός, δέν ἦταν ἔνας πολιτισμός παρακμῆς, ὅπως τόν ἐξελάμβαναν πολλοί Δυτικοί ἐρευνητές, κυρίως τόν 19^ο αἰῶνα καί στίς ἀρχές τοῦ 20^{οῦ}. Γιά τούς Δυτικούς τό ἐνδιαφέρον ἐπικεντρώνετο τότε καί σχεδόν ἐξαντλεῖτο στήν κλασσική ἀρχαιότητα. Ἔνας λοιπόν ἀπό τούς στόχους τῶν διοργανωτῶν τῆς ἐκθέσεως, ὅπως ἐδήλωσε ὁ διευθυντής τοῦ Μουσείου ἦταν ἀκριβῶς νά ἀναδείξουν τό γεγονός ὅτι ἡ βυζαντινή περίοδος ἦταν μία περίοδος ἀνθήσεως τῆς τέχνης καί τῶν γραμμάτων καί ὅχι μία περίοδος παρακμῆς. Καί ὅλα αὐτά μέσα στό πλαίσιο μιᾶς γενικώτερης πνευματικῆς κινήσεως, ὅπως κυρίως στήν ίστοριογραφία γιά τήν ὁρθή ἀξιολόγηση μιᾶς μακρᾶς ἀπό χρονική ἄποψη περιόδου, ἡ ὅποια ἀνήκει καί αὐτή στήν ίστορία τοῦ Γένους μας.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

«Ο ἄνθρωπος ὁρέγεται τοῦ εἰδέναι». Ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας γιά τόν έαυτό του, τόν γύρω του φυσικόν κόσμο καί γιά τό ἐπέκεινα αὐτῶν εἶναι συνυφασμένα μέ τήν ὅλη ίστορική ἐξέλιξή του. Ἀπαντήσεις στήν ἀναζήτηση αὐτήν ὁ ἄνθρωπος πορίζεται ἀπό δύο πηγές: τήν συστηματική ἐρευνα τοῦ ἴδιου ἡ ὅποια συνιστᾶ τήν καθ' ὅλου ἐπιστήμη καί τήν θρησκεία μέ τίς ἐξ Ἀποκαλύψεως Ἀλήθειες πού περιέχονται στήν διδασκαλία της. Σέ αὐτήν τήν μακρά ίστορική διαδικασία, στήν όποια ἔπαιξαν ρόλο σημαντικό δύο κοσμοϊστορικοί λαοί, οἱ Ἑλληνες καί ἐκεῖνος τοῦ Ἰσραὴλ, ὑφίσταται μία διαλεκτική σχέ-

ση: θέση, άντιθεση, σύνθεση κατά τό
έγελειανό σχῆμα. Τό θέμα έπανέρχεται
στήν έπικαιρότητα άπό τό γεγονός δι
προστίθενται καί νέοι άμφισβητίες τῶν
άλληθειῶν τῆς πίστεως. Παράλληλα στόν
Πρωταγόρα τὸν σοφιστή τῆς ἐλληνικῆς
ἀρχαιότητας, στούς Hobbes, La Mettrie,
Holbach καί Nietzsche τοῦ αἰώνα τοῦ
«διαφωτισμοῦ» καί ἐντεῦθεν προστίθεν
ται στίς ήμέρες μας οἱ Monod καί Daw
kins γιά τούς όποιους ἔγινε στό παρελ
θόν καί ὁ σχετικός δημοσιογραφικός
θόρυβος.

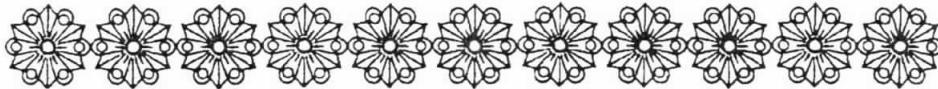
Ἐπ' αὐτῶν ὁ καθηγητής Μπρούν, ὁ
όποῖος εἶναι γνωστός στό ἐλληνικόν ἀ
ναγνωστικόν κοινόν μέ τό βιβλίο του
«Ἐπιστήμη καί θρησκεία» (Πανεπιστη
μιακές ἑκδόσεις Κρήτης) περατηρεῖ ἀνα
φορικά μέ τό θέμα σχέσεων ἐπιστήμης
καί θρησκείας: Οι σχέσεις αὐτές δέν
εἶναι σχέσεις «συγκρούσεως» ἡ «ἀρμο
νίας» ἀλλά ποικιλομορφία τῆς μεταξύ
τῶν ἀλληλεπιδράσεως, ὅπως αὐτή ἐκτυ
λίχθηκε στό παρελθόν καί κατά τόν
εἰκοστόν αἰώνα. Σύμφωνα μέ τό καθη

γητή Μπρούν πρόκειται γιά μία σχέση,
στήν όποία παρατηρῦμε μία συνεχῆ με
ταβολή τῶν μεταξύ των ὄρίων, ἀλλά
καί ἕνα βλέμμα πρόσθυμο νά συλλάβει
τά πλαίσια μέσα στά όποια συγκεκρι
μένες μορφές «ἐπιστήμης» χρησιμοποιή
θηκαν γιά σκοπούς τόσον θρησκευτι
κούς ὅσον καί κοσμικούς.

Οι θρησκευτικές ἀλήθειες εἶναι δό¹
γματα ἀποκρυσταλλωμένα ἀπό τίς Οί²
κουμιενικές Συνόδους κατά βάση ἀναλ
λοίωτες. Οι ἐπιστημονικές ἀλήθειες ύ³
πρόκεινται σέ συνεχῆ ἀναθεώρηση ἐφ'
ὅσον τά πειραματικά δεδομένα γεννοῦν
νέα προβλήματα καί ἐρωτηματικά τά ό
ποια καλεῖται ἡ ἐπιστήμη νά ἐρμηνεύσει
ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Κοπερνίκου μέχρι⁴
στίς ήμέρες μας μέ τήν τεχνητή γονιμο
ποίηση. Τό θέμα τῆς ἀντικειμενικῆς δι
ασαφηνίσεως τῶν σχέσεων ἐπιστήμης
καί χριστιανικῆς πίστεως ὑπῆρξε καί
εἶναι ἀπό τά κύρια ἐνδιαφέροντα καί
μελήματα τῶν «Ἀκτίνων».

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Άμειώτος διεξάγεται στή χώρα μας ένας αγνωστος πόλεμος, ο πόλεμος της Έλληνικής Αστυνομίας και συγκεκριμένα των Τμημάτων Διωξης Ήλεκτρονικού Έγκληματος κατά των παιδοφιλικών κυκλωμάτων στό διαδίκτυο. Στίς άρχες της δεκαετίας τίς έλληνικές άστυνομικές άρχες άπασχολούσαν μόλις δυό-τρία περιστατικά διαδικτυακής παιδοφιλίας τό χρόνο. Άπο τίς άρχες του 2004 και μετά, τά κρούσματα άρχισαν νά αυξάνονται μέ γεωμετρική πρόοδο και σήμερα ή διώξη της παιδικής πορνογραφίας άποτελεται καθημερινή άποστολή των είδικευμένων Έλλήνων άστυνομικών.

Μέχρι και τά μέσα του 2005 τά περιστατικά ήταν μεμονωμένα, άλλα άπό τό φθινόπωρο του ίδιου έτους άρχισαν νά άποκαλύπτονται πλέον και οργανωμένα κυκλώματα. Τά παιδιά - «πρωταγωνιστές» του παιδοφιλικού ύλικού, πού διακινούν "Έλληνες δράστες, έκτιμαται ότι είναι σέ μεγάλο βαθμό άπό τά Βαλκάνια και τίς άνατολικές χώρες της Εύρωπης, ένω κάποιες φορές διαπιστώθηκε ότι ή «παραγωγή» έγινε στήν Έλλάδα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ή σύλληψη ίδιωτικού ύπαλληλου στό Βόλο, πού διακινούσε ύλικο, στό φόντο του όποιου φαινόταν τακτικά μιά κολώνα της ΔΕΗ. Οι άστυνομικοί κατόρθωσαν νά διαβάσουν τους κωδικούς άριθμούς της κολώνας, νά έντοπίσουν τήν περιοχή όπου βρισκόταν αύτή, και τελικά νά καταλήξουν στό δράστη!

Τόν 'Απρίλιο του 2005 ξεκίνησε ή πρώτη μεγάλη έπιχείρηση γιά τήν έξι-χώραση οργανωμένων κυκλωμάτων παιδικής πορνογραφίας μέ τήν κωδική άνομασία «Storm» («Καταιγίδα»). Τό άποτέλεσμα ήταν ή διώξη 20 άτόμων, άνάμεσά τους και 3 γυναῖκες: δικηγόρος, μαθηματικός, άρχιτεκτονας, μαθητές Λυκείου, καθηγητής πανεπιστημίου ήταν μερικές άπό τίς ίδιοτητες τών συλληφθέντων βαρβάρων, πού είχαν συγκροτήσει μιά παιδοφιλική έγκληματική ομάδα μέ τή μορφή κερδοσκοπικής έπιχείρησης.

Η δραματική αυξήση τών μεμονωμένων και ί ομαδικῶν κρουσμάτων παιδικής πορνογραφίας και παιδοφιλίας στή χώρα μας άδηγησε τήν Έλληνική Αστυνομία στή συμμετοχή της στή μεγάλη διεθνή έπιχείρηση «Carousel», ή όποια στή χώρα μας έγινε σέ δύο φάσεις. Τόν 'Ιανουάριο του 2009 σχηματίστηκε δικογραφία κατά 24 άτόμων γιά τή διακίνηση σκληρού ύλικού παιδικής πορνογραφίας, στά πλαίσια τής έξαρθρώσεως έκτεταμένου κυκλώματος άπό συντονισμένη κοινή έπιχείρηση τών Τμημάτων Διωξης Ήλεκτρονικού Έγκληματος Αττικής και Θεσσαλονίκης. Η ύπόθεση άρχισε νά έρευνάται μετά άπό έγγραφο τής Μητροπολιτικής Αστυνομίας τού Λονδίνου. Έντοπίστηκαν τά ίχνη 137 Έλλήνων χρηστῶν, άπό τους όποιους τελικά ταυτοποιήθηκαν οι 24 κατηγορούμενοι.

Μέ τήν πάροδο του χρόνου πληθαίνουν οι καταγγελίες άπλων πολιτῶν

στίς άστυνομικές άρχες για άδικήματα παρενόχλησης παιδιών και παιδοφριλίας, γεγονός πού διευκολύνει τό διωκτικό έργο τους. Τόν Όκτωβριο του 2008 ένας πολίτης, καθώς ταξίδευε στό διαδίκτυο, έπεισε πάνω σέ μια διαδικτυακή συνομιλία ένός σωματείου συζητήσεων, στήν όποια κάποιος άναζητούσε άνηλικα κορίτσια για νά άσελγήσει έπάνω τους έναντι άμοιβης. Μιά 12χρονη κοπέλλα αρχισε νά συζητά μαζί του, χωρίς νά ένδωσει. Ό πολίτης ένημέρωσε τό Τμήμα Δίωξης Ήλεκτρονικού Έγκληματος Αττικῆς, στέλεχος τού όποιου έπικοινώνησε μέ τόν 39χρονο άνδρα, ύποδυόμενο τό κορίτσι μέ τό όποιο μιλούσε και έκλεισε μαζί του φαντεβού, στό όποιο ό «ένδιαφερόμενος» συνελήφθη.

Έπίσης, είναι ένθαρρυντικό ότι αύξανονται και οι καταγγελίες γονέων, μετά άπό άποκαλύψεις, πού τούς έκμυστηρεύονται τά παιδιά τους, δταν τά τελευταῖα πέφτουν θύματα διαδικτυακής σεξουαλικής παρενόχλησης άπό άγνωστους. Βέβαια, τραγικές είναι οι περιπτώσεις, στίς όποιες άναγκαζεται κάποιος νά καταγγείλει στενό συγγενή του για έμπλοκή σέ παιδοφιλικά κυκλώματα, δπως συνέβη στόν Αύγουστο τού 2009 μέ μια γυναίκα, πού κατέδωσε τόν 35χρονο σύνυγό της, δταν άνακλυψε στόν ήλεκτρονικό ύπολογιστή του τή φρικτή συλλογή του.

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Άφορμή γιά τό σημερινό μας σημείωμα άπετέλεσε ή άναγνωσις δύο βιβλίων: ένός λογοτεχνικού άφηγήματος μέ θέμα τήν ζωή ένός μοναχού (*H δεξιά τσέπη τού ράσουν*) και ένός δημοσιογραφικού διηγήματος γιά τήν ζωή ένός συγχρόνου λαϊκού άγίου (*O Τρελο-Γιάννης*). Καί

τά δύο βιβλία διαπραγματεύονται ζητήματα θρησκευτικά.

Τό πρώτο βιβλίο άναφέρεται στήν ζωή ένός μοναχού, ό όποιος έγκαταβιώνει μόνος του, λόγω τού θανάτου τῶν παλαιοτέρων μοναχῶν, σέ ένα μοναστήρι, έχοντας ώς παρέα του μία σκυλίτσα. Περιγράφει ό συγγραφεύς τά βιώματα, τίς σκέψεις και τά συναισθήματα αύτού τού μοναχού, δταν ή σκυλίτσα του πεθαίνει έπάνω στήν γέννα τῶν κουταβιών της, τήν ταφή της και τήν άνατροφή τῶν νέων βλαστῶν της.

Τό δεύτερο βιβλίο άναφέρεται στήν ζωή ένός συγχρόνου λαϊκού άγίου, μή κατονομαζόμενου έπακριβῶς, ό όποιος μέ τήν κατά Χριστόν σαλότητά του έβοήθησε τούς συνανθρώπους του, κυρίως κατοίκους τής γειτονιᾶς του, νά γνωρίσουν τόν Κύριο Ιησού Χριστό και νά ζήσουν κατά Χριστόν μέ έκκλησιαστικό τρόπο. Διηγείται ό συγγραφεύς θαυμαστές μεταστροφές άνθρωπων άπό τήν άμαρτία στήν χριστιανική ζωή.

Καί τά δύο βιβλία έχουν κοινά χαρακτηριστικά: πρώτον άσχολούνται μέ θρησκευτικά θέματα - βιώματα και δεύτερον έχουν μεγάλη κυκλοφορία, πολλές πωλήσεις. Άπευθύνονται, δμως, σέ διαφορετικό κοινό.

Τό πρώτο βιβλίο, τό όποιο έχει λογοτεχνικές άξιώσεις, άποδεικνύει ότι ή συγγραφή τής θρησκευτικής λογοτεχνίας δέν άπαιτε μόνον λογοτεχνικό χάρισμα, άλλα πρωτίστως και κυρίως, άναλογα βιώματα. Ή περιγραφή έξωτερικῶν στοιχείων άπό τήν μοναστική ζωή, δέν άρκει γιά νά συλλάβη ό άναγνωστης και τό βάθος τῶν βιωμάτων ένός μοναχού. Ο πιστός χριστιανός, διαβάζοντας αύτές τίς περιγραφές τού βιβλίου, αίσθανεται ότι ό συγγραφεύς του είναι άμοιρος τῶν πνευματικῶν βιωμάτων, τά όποια προξενούνται στίς ψυχές

τῶν χριστιανῶν ἀπό τήν ἐπίσκεψι καὶ παραμονή τους στίς ιερές Μονές τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐπί παραδείγματι, στό ἀφῆγμα φαίνεται ὅτι δέν γνωρίζει ὁ συγγραφεὺς ὅτι καὶ στὸ μικρότερο μοναστήρι ὁ μοναχός δέν ἀρκεῖται στὸν ἀσπασμὸν μόνον τῶν ιερῶν εἰκόνων τοῦ καθολικοῦ, ἀλλά ὅτι ἀπαραιτήτως κάνει τὸν «κανόνα» τῆς προσευχῆς του πρωὶ καὶ βράδυ. Ἀγνοεῖ, ἐπίσης, ὅτι ἡ παρθενία ἐνός μοναχοῦ δέν εἶναι ἀπλῶς ἀγαμία, λόγῳ μῆτρας ἐνδιαφέροντος πρός τὸ ἄλλο φῦλο, ἀλλά θεῖος ἔρως, ὁ ὀποῖος γεμίζει τὴν ὑπαρξίαν του.

Στὸ δεύτερο βιβλίο ὑπάρχουν μὲν λογοτεχνικές καὶ συγγραφικές ἀτέλειες, ἀφοῦ καὶ ὁ Ἰδιος ὁ συγγραφεὺς δηλώνει δημιοσιογράφος καὶ ὅχι λογοτέχνης, ἀλλὰ σὲ αὐτὸν ἔχομε πληθώρα περιγραφῶν πνευματικῶν βιωμάτων, τά ὅποια συγκινοῦν κάθε χριστιανική ψυχή. Ἐπί παραδείγματι, οἱ περιγραφές τῆς προσευχῆς τοῦ ἀγίου καὶ τῆς πραγματικῆς συνομιλίας του μὲ τὸν Κύριο Ἰησοῦν, τὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο καὶ τοὺς ἀγίους τῆς Ἐκκλησίας μας, εἶναι πολὺ ἔωντανές καὶ πολὺ συγκλονιστικές. Τό Ἰδιο καὶ οἱ πράξεις ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς φιλανθρωπίας του πρός τοὺς συνανθρώπους του. Τό βιβλίο συγκινεῖ καὶ παρακινεῖ τὸν πιστό νά βιώσῃ ἐντονώτερα καὶ βαθύτερα τὴν χριστιανική πίστιν καὶ ζωὴν.

Τό ἴδιανικό γιά τούς ἀσχολουμένους μὲ τήν θρησκευτική λογοτεχνία εἶναι ὁ συνδυασμός τῆς χριστιανικῆς πίστεως μὲ τό λογοτεχνικό τάλαντο. Κάτι, τό ὅποιο εἶχαν ἐκ τῶν παλαιοτέρων ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μωραΐτίδης καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Φώτης Κόντογλου καὶ ὁ Σωτος Χονδρόπουλος. Ἐάν, δημως, δέν ὑπάρχει αὐτός ὁ συνδυασμός, τότε προηγεῖται ἡ χριστιανικὴ πίστις τοῦ λογοτεχνικοῦ χαρίσματος. Γιατί ὁ γράφων ἐκ πειρας («ἐκ γάρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τό στόμα λαλεῖ» Ματθ. 12:34) εἶναι περισσότερο πειστικός καὶ εὔστοχος ἀπό τὸν γράφοντα ἐκ τῆς διανοίας καὶ φαντασίας του.

Στίς ἡμέρες μας καθίσταται ἀνάγκη νά ἀναθερμανθῇ καὶ νά ἀναβιώσῃ καὶ πάλι ἡ θρησκευτική λογοτεχνία. Νά γραφοῦν ἔργα, τά ὅποια νά προοδίζωντα γιά τό εὐρύ κοινό καὶ μέσω αὐτῶν νά διοχετεύωνται τά πνευματικά μηνύματα καὶ βιώματα τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεώς μας. Εἶναι κρίμα νά ἔχωμε μία τόσον πλουσία παράδοσι, ἔναν ἀνεκτίμητο θησαυρό καὶ οἱ λογοτέχνες τοῦ καιροῦ μας, οἱ Ἑλληνες, οἱ Ὁρθόδοξοι, νά μεταφέρουν στά γραπτά τους ὅλη τὴν σύγχυσι, τὴν κενότητα καὶ τὴν διαστροφή τῆς δυτικῆς ἀποθρησκειοποιημένης καὶ μετανεωτερικῆς ἐποχῆς.

I. K. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαίον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τήν 1ην ἑκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανική Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδός Καρύτση 14, 105 61 Ἀθῆναι, Τηλ. 210.32.35.023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ιατρίδης, Παρθενώνος 26, 117 42 Ἀθῆναι. Ὑπεύθυνη Τυπογραφείου: Μαρία Κ. Τσινταράκη, Γαμβέττα 12, 106 77 Ἀθῆναι, Τηλ. 210.38.05.816. Τιμὴ τεύχους ΕΥΡΩ 1,50. Ἐτησία συνδρομή, Ἐσωτερικοῦ ΕΥΡΩ 15, Ἐξωτερικοῦ ΕΥΡΩ 30. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπιφυλάσσει εἰς ἐαυτήν τό δικαίωμα νά μῆ δημοσιεύῃ ἡ νά συντέμνη κατά τὴν κρίσιν της οιονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιεύομενα ἡ μῆ, δέν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελίαι ἐντύπων ἐν γένει καὶ θιβλιοκρισίαι δέν δημοσιεύονται. www.kee.gr. ΚΩΔΙΚΟΣ 1692.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθῆναι, Μάιος 2010

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ
ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ «Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ»

55

**ΧΡΟΝΙΑ
ΣΤΟ ΚΕΛΛΙ
ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΗΣ**

Έπιμέλεια: 'Αναστασίας Α. Παπακωνσταντίνου - Μαλάμη

Πρόλογος του Μακαριωτάτου 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνῶν
καί πάσης 'Ελλάδος κ.κ. Χριστοδούλου

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»**

'Εκδόσεις «Η Δαμασκός»

Καρύτση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210.32.21.283

«ΑΚΤΙΝΕΣ»
ΚΑΡΥΤΣΗ 14, Τ. Τ. 105 61
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Από τις έκδόσεις «Η Δαμασκός»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ:

π. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΡΕΙΣ ΜΟΡΦΕΣ ΙΕΡΕΣ:

- Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΕΝΟΣ ΑΓΙΟΥ
Νικόλαος Μύρων τῆς Λυκίας
- ΑΦΥΠΝΙΣΤΗΣ ΣΤΟΝ ΜΩΡΙΑ
Ίγνατιος Λαμπρόπουλος
- Ο ΧΡΙΣΤΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ
Άλεξανδρος Γκιάλας (Γ. Βερίτης)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ

Πρωτοπρεσβύτερου

Καθηγητού Πανεπιστημίου

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Θεολογία - Ιστορία - Παιδεία

*

ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»
Καρύτση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 32 21 283